

NAXÇIVAN MR ALİ MƏHKƏMƏSİNİN BÜLLETENİ 2006(2)

**Buraxılış üçün
məsul şəxs:**

R.R.Süleymanov

Redaksiya heyəti :

*V.Ə.Abdullayev
Ə.K.Allahverdiyev
H.Q.Nəsibov
K.N.Nəbiyev*

Məsul katib :

M.D.Allahverdiyev

**Redaksiyanın
ünvanı :**

*Naxçıvan şəhəri,
Atatürk küçəsi, 19.
Tel.: 45-01-55
Faks:45-01-55*

MÜNDƏRİCAT

Ədliyyə işçilərinin peşə bayramı günü münasibəti ilə təbrik

Normativ-hüquqi aktlar

Naxçıvan Muxtar Respublikasında hüquq institutlarının inkişafı haqqında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin fərmanı

Cinayət-Prosessual Məcəlləsinə əlavələr və dəyişikliklər edilməsi barədə Azərbaycan Respublikası qanunu

Naxçıvan Muxtar Respublikasının Konstitusiyasına əlavələrin və dəyişikliklərin təsdiq edilməsi haqqında Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyaya qanunu

Naxçıvan Muxtar Respublikasının İnsan Hüquqları üzrə Müvəkkili (Ombudsman) haqqında qanun

Naxçıvan Muxtar Respublikası Ali Məclisi Sədrinin fərmanı

Naxçıvan Muxtar Respublikası Ali Məclisinin qərarı

Ombudsman institutunun tarixi haqqında qısa arayış

Hüquq təcrübəsi

Ali Məhkəmənin mülki işlər üzrə kollegiyasından

2006-cı ilin ilk yarımilliyinin nəticələrinə görə statistik məlumatların təhlili

Ali Məhkəmənin cinayət işləri və inzibati xətalara dair işlər üzrə kollegiyasından

2006-cı ilin ilk yarımilliyinin nəticələrinə görə statistik məlumatların təhlili

Cinayət işləri və inzibati xətalara dair işlər üzrə kollegiyasının qərarı

Ali Məhkəmənin ağır cinayətlərə dair işlər üzrə birinci instansiya kollegiyasından

2006-cı ilin ilk yarımilliyinin nəticələrinə görə statistik məlumatların təhlili

İnsan hüquq və azadlıqları Konstitusiyaya Məhkəməsinin və İnsan Hüquqları üzrə Avropa Məhkəməsinin təcrübəsində

Cinayət prosesinin bəzi məsələlərinin İnsan hüquqları və əsas azadlıqların müdafiəsi haqqında Avropa Konvensiyasının müddəaları və İnsan hüquqları üzrə Avropa Məhkəməsinin təcrübəsi nöqtəyi-nəzərindən təhlili

Hüquq nəzəriyyəsi

Azərbaycan Respublikası Cinayət-Prosessual Məcəlləsinin
318.2-ci maddəsinin tətbiqi problemləri haqqında

Hakimlərin özünüidare orqanlarından

Hakimlərin intizam məsuliyyətinə cəlb edilməsi ilə bağlı
məhkəmə-hüquq şurasının fəaliyyəti

Azad tribuna

Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsinin bəzi müddəaları
haqqında

Ali Məhkəmənin mətbuat xidmətindən

Ali Məhkəmənin sədrinin və hakimlərinin iştirakı ilə 2006-cı ilin
aprel-sentyabr aylarında keçirilən tədbirlərin xülasəsi

Təbrik edirik!

Naxçıvan Muxtar Respublikasının Ali Məhkəməsinin Bülleteninin ikinci nömrəsi çox əlamətdar hadisə ərəfəsində buraxılır. Qarşıdan ədliyyə işçilərinin peşə bayramı günü gəlir.

Bu bayram Azərbaycan xalqının ümummilli lideri Heydər Əliyevin 11 noyabr 2000-ci il tarixli sərəncamı ilə təsis edildikdən sonra hər il noyabr ayının 22-də ədliyyə işçiləri tərəfindən böyük təntənə ilə qeyd edilir.

Peşə bayramının təsis edilməsi möhtərəm Heydər Əliyevin ədliyyə orqanları sistemində çalışan işçilərə xüsusi diqqətinin və qayğısının bariz nümunəsi idi.

Odur ki, bu bayram günündə ədliyyə orqanlarının Azərbaycan dövlətinin möhkəmləndirilməsi istiqamətində gördükləri işlərdən, əldə etdikləri nailiyyətlərdən danışarkən ilk öncə ümummilli liderimizin Azərbaycan ədliyyəsinin inkişafı yolunda göstərdiyi müstəsna xidmətləri minnətdarlıq hissi ilə xatırlanır, onun əziz xatirəsi böyük ehtiramla yad edilir.

Bu gün Heydər Əliyev siyasətini uğurla davam etdirən Azərbaycan Respublikasının Prezidenti hörmətli İlham Əliyev də ədliyyə orqanlarını daima diqqət mərkəzində saxlayır, onların inkişaf etdirilməsi və müasirləşdirilməsi, əhalinin hüquq institutlarına və keyfiyyətli hüquq xidmətlərinə olan tələbatının daha səmərəli şəkildə ödənilməsi üçün mühüm tədbirlər həyata keçirir.

Təkcə bu ildə ölkəmizin prezidenti tərəfindən məhkəmələrin, digər hüquq institutlarının fəaliyyətlərinin təkmilləşdirilməsinə yönələn bir neçə fərman və sərəncam imzalanmışdır.

Bu sırada Azərbaycan Respublikası Prezidentinin «Azərbaycan Respublikasında məhkəmə sisteminin müasirləşdirilməsi və «Azərbaycan Respublikasının bəzi qanunvericilik aktlarına dəyişikliklər və əlavələr edilməsi haqqında» Azərbaycan Respublikası qanununun tətbiq edilməsi barədə» 19 yanvar 2006-cı il tarixli fərmanı xüsusi yer tutur. Fərman əsasən məhkəmə sistemi haqqında məsələləri tənzimləsə də, digər hüquq institutlarının, o cümlədən ədliyyə orqanlarının da fəaliyyəti məhkəmələrlə sıx əlaqədə olduğundan, heç şübhəsiz ki, həmin normativ akt bu orqanların da inkişafına güclü təkan verəcəkdir.

Naxçıvan Muxtar Respublikasında da onun ərazisində yerləşən məhkəmələrin muxtar respublikanın əhalisinin hüquqi xidmətlərə olan müasir tələbatları səviyyəsində qurulması və fəaliyyət göstərməsi üçün çox böyük işlər görülmüşdür. Son illər ərzində Naxçıvan MR Ali Məhkəməsi, Şərur, Şahbuz və Sədərək rayon məhkəmələri, Naxçıvan MR Hərbi Məhkəməsi müasir standartlara uyğun olaraq tikilmiş və yaxud yenidən qurulmuş inzibati binalara köçürülmüş, digər məhkəmələrdə təmir işləri aparılmış, Naxçıvan Şəhər Məhkəməsinin inzibati binası əsaslı şəkildə təmir edilib müasir tələblərə cavab verən inzibati məhkəmə binası kimi, faktiki olaraq yenidən qurulmuşdur.

Məhkəmə hakimiyyətinin fəaliyyətini təmin edən, ədalət mühakiməsinin həyata keçirilməsinə kömək edən əlaqədar sahələrdə, o cümlədən ədliyyə orqanları sistemində də çox vacib işlər görülür və bu yolla Naxçıvan Muxtar Respublikasında hüquqi xidmət sahəsi ilə bağlı məsələlər kompleks şəkildə öz həllini tapır.

Bu sırada Naxçıvan Dövlət Universitetində Sosial idarəetmə və hüquq fakultəsinin təşkil edilməsini və bu fakultə üçün yeni tədris korpusunun istifadəyə verilməsini; Azərbaycan Respublikası Ədliyyə Nazirliyinin Məhkəmə Ekspertizası Mərkəzinin Naxçıvan Filialının yaradılmasını; Kəngərli rayonunda Qarışıq Tipli Cəzaçəkmə Müəssisəsinin, istintaq təcridxanasının tikilməsini muxtar respublikada əhaliyə göstərilən vəkillik xidmətinin yaxşılaşdırılması üçün tədbirlərin görülməsini, o cümlədən Naxçıvan Şəhər Hüquq Məsləhətxanasının yeni xidməti iş otaqları ilə təmin olunmasını xüsusilə qeyd etmək olar.

Dövlət başçısının və muxtar respublika rəhbərliyinin məhkəmə hakimiyyəti, ədliyyə sistemi orqanlarına göstərdiyi diqqət və bu diqqət sayəsində görülən mühüm işlər muxtar respublikada yerləşən məhkəmələrin və ədliyyə orqanlarının fəaliyyətlərinin təkmilləşdirilməsinə, onların iş şəraitinin yaxşılaşdırılmasına xidmət etməklə bu orqanların işçilərini daha səylə çalışmağa sövq edir.

Bu mənada ölkə Prezidentinin «Naxçıvan Muxtar Respublikasında hüquq institutlarının inkişaf etdirilməsi haqqında» 2 noyabr 2006-cı il tarixli fərmanının müstəsna əhəmiyyətini qeyd etməmək mümkün deyil. Naxçıvan Muxtar Respublikasının sosial-iqtisadi və demoqrafik inkişafı ilə əlaqədar hüquq institutlarının təkmilləşdirilməsi, əhalinin yüksək səviyyədə hüquqi yardımla təmin edilməsi zərurəti və bu zərurətdən çıxış edən muxtar respublika rəhbərliyinin təşəbbüsü hörmətli Prezidentimiz

tərəfindən adı çəkilən Fərmanın verilməsinə əsas olmuşdur.

Fərmanda Naxçıvan Muxtar Respublikasının məhkəmə hakimiyyəti, ədliyyə sistemi orqanlarına aid ələ mühüm tədbirlər müəyyən olunur ki, onların həyata keçirilməsi nəticə etibarı ilə muxtar respublikada yaşayan vətəndaşlarımızın hüquq institutlarına inamının artırılmasını, onların məhkəmələrə müraciət etmək imkanlarının asanlaşdırılmasını, hüquq və azadlıqlarının daha etibarlı şəkildə müdafiə olunmasını təmin edəcəkdir.

Bu tədbirlər sırasında hakimlərin, ədliyyə işçilərinin peşə hazırlığının artırılması məqsədi ilə treninqlərin keçirilməsi işinin təşkili, Azərbaycan Respublikası Ədliyyə Nazirliyinin Məhkəmə Ekspertizası Mərkəzinin Naxçıvan Filialının müasir avadanlıqlarla təmin olunması, Ağır Cinayətlərə Dair İşlər üzrə Naxçıvan Muxtar Respublikası Məhkəməsinin, Naxçıvan Muxtar Respublikası İqtisad Məhkəməsinin, Naxçıvan Muxtar Respublikası Hərbi Məhkəməsinin, Kəngərli Rayon Məhkəməsinin, bir sıra rayon prokurorluqlarının yeni binalarının tikilməsi habelə Naxçıvan Muxtar Respublikasında yeni yaradılmış insan hüquqları üzrə müvəkkil təsisatının fəaliyyətinin təmin edilməsi üçün vəsaitin ayrılması mühüm yer tutur.

Bundan başqa fərmanda Naxçıvan MR İqtisad Məhkəməsinin, Naxçıvan şəhər və Babək rayon məhkəmələrinin hakimlərinin sayının bir vahid artırılması, eləcə də muxtar respublikada vəkillərin sayının artırılması üçün tədbirlərin görülməsi, o cümlədən Vəkillər Kollegiyasına əlavə qəbul imtahanlarının Naxçıvan Muxtar Respublikasında keçirilməsi nəzərdə tutulur.

Cənab Prezident Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinə fərmandan irəli gələn bir sıra vəzifələrin icrasını həvalə etmiş, o cümlədən Naxçıvan Muxtar Respublikasında məhkəmə, prokurorluq və ədliyyə orqanlarının fəaliyyətinə zəruri şəraitin yaradılması üçün onların avadanlıq, rabitə, nəqliyyat vasitələri və digər ləvazimatlarla təmin edilməsi məqsədilə tədbirlərin görülməsini tapşırılmışdır.

Ədliyyə işçilərinin peşə bayramı ərəfəsində verilən bu fərman cənab İlham Əliyevin blokada şəraitində yaşayan Naxçıvan Muxtar Respublikasına xüsusi diqqətini bir daha nümayiş etdirməklə yanaşı məhkəmə hakimiyyəti orqanlarında, ədliyyə sistemində çalışanlara, ümumiyyətlə bütün Naxçıvan əhalisinə böyük bayram töhvəsi oldu.

Şübhə etmirik ki, ölkə başçısının fərmanı Naxçıvan Muxtar Respublikasının bütün məhkəmə, prokurorluq və ədliyyə işçilərini əzmlə çalışmağa, daha böyük nailiyyətlər əldə etməyə ruhlandıracaqdır.

Bayramınız mübarək, hörmətli həmkarlar!

Redaksiya heyəti

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI PREZİDENTİNİN FƏRMANI

Naxçıvan Muxtar Respublikasında sosial-iqtisadi və demoqrafik inkişaf hüquq institutlarının təkmilləşdirilməsini, insan hüquqlarının müdafiəsi mexanizmlərinin və ədalət mühakiməsinin səmərəliliyinin artırılmasını, əhəlinin yüksək keyfiyyətli hüquqi yardımla təmin edilməsini zəruri edir. Bu istiqamətdə tədbirlərin həyata keçirilməsi məqsədi ilə qərara alıram:

1. Naxçıvan Muxtar Respublikasının Ali Məhkəməsinə və Prokurorluğuna tövsiyə edilsin, Ədliyyə Nazirliyinə tapşırılsın ki, ölkədə hüquq sisteminin müasirləşdirilməsi prosesinə uyğun olaraq, insan hüquqlarının daha etibarlı müdafiəsinin təmin edilməsini, vətəndaşların hüquq institutlarına inamının artırılmasını, onların müraciət etmək imkanlarının asanlaşdırılmasını, fəaliyyətlərində şəffaflığı, yeni informasiya texnologiyalarının tətbiq edilməsini təmin etsinlər.

2. Azərbaycan Respublikasının Ədliyyə Nazirliyinə tapşırılsın ki:

2.1. Naxçıvan Muxtar Respublikasındakı birinci instansiya məhkəmələri hakimlərinin, Ədliyyə orqanları işçilərinin və digər hüquqşünasların peşə hazırlığının artırılması məqsədi ilə müvafiq treninqlərin keçirilməsində Naxçıvan Muxtar Respublikasının Ədliyyə Nazirliyinə kömək göstərsin;

2.2. Azərbaycan Respublikası Ədliyyə Nazirliyinin Məhkəmə Ekspertizası Mərkəzinin Naxçıvan Filialının müasir avadanlıqla təchiz edilməsi və elmi tədqiqat işinin səmərəliliyinin artırılması üçün tədbirlər görsün;

2.3. Naxçıvan Muxtar Respublikasındakı birinci instansiya məhkəmələrinin normativ hüquqi aktlarla və hüquqi ədəbiyyatla təchiz edilməsi məqsədi ilə Naxçıvan Muxtar Respublikasının Ədliyyə Nazirliyinə kömək göstərsin.

3. Azərbaycan Respublikasının Ali Məhkəməsinə tövsiyyə edilsin ki, İnsan Hüquqları üzrə Avropa Məhkəməsinin presedent hüququnun öyrənilməsi işinin təşkilində Naxçıvan Muxtar Respublikasının Ali Məhkəməsinə metodik kömək göstərsin.

4. Azərbaycan Respublikasının Vəkillər Kollegiyasına tövsiyyə edilsin ki, Naxçıvan Muxtar Respublikasında əhəliyə göstərilən hüquqi yardımın səmərəliliyinin və burada fəaliyyət göstərən vəkillərin sayının artırılması məqsədi ilə Vəkillər Kollegiyasına əlavə qəbul imtahanının Naxçıvan Muxtar Respublikasında keçirilməsini təşkil etsin.

5. Naxçıvan Muxtar Respublikasının İqtisad Məhkəməsinin, Naxçıvan Şəhər Məhkəməsinin və Babək Rayon Məhkəməsinin hakimlərinin sayı 1 vahid artırılsın.

6. Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabinetinə tapşırılsın ki:

6.1. Ağır Cinayətlərə Dair İşlər üzrə Naxçıvan Muxtar Respublikası Məhkəməsinin, Naxçıvan Muxtar Respublikası İqtisad Məhkəməsinin, Naxçıvan Muxtar Respublikası Hərbi Məhkəməsinin, Kəngərli Rayon Məhkəməsinin yeni binalarının tikilməsi üçün vəsait ayırınsın;

6.2. Kəngərli, Sədərək, Ordubad rayon prokurorluqlarının yeni binalarının tikilməsi, Şərur rayon prokurorluğunun binasının təmir edilməsi üçün vəsait ayırınsın;

6.3. Naxçıvan Muxtar Respublikasında yeni yaradılmış İnsan hüquqları üzrə müvəkkil təsisatının fəaliyyətinin təmin edilməsi üçün vəsait ayırsın;

6.4. Naxçıvan Muxtar Respublikasında məhkəmə, prokurorluq və Ədliyyə orqanlarının fəaliyyətinə zəruri şəraitin yaradılması üçün onların avadanlıq, rabitə, nəqliyyat vasitələri və digər ləvazimatlarla təmin edilməsi məqsədi ilə tədbirlər görsün;

6.5. Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin və müvafiq mərkəzi icra hakimiyyəti orqanlarının normativ hüquqi aktlarının həmin Fərmana uyğunlaşdırılmasını təmin etsin və bu barədə Azərbaycan Respublikasının Prezidentinə məlumat versin;

6.6. Öz səlahiyyətləri daxilində həmin Fərmandan irəli gələn digər məsələləri həll etsin.

7. Bu Fərman imzalandığı gündən qüvvəyə minir.

İlham Əliyev

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

Bakı şəhəri, 2 noyabr 2006-cı il

Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisi qərara alır:

I. Azərbaycan Respublikasının Cinayət-Prosessual Məcəlləsinə (Azərbaycan Respublikasının Qanunvericilik Toplusu, 2000-ci il, № 8, II kitab, maddə 585; 2001-ci il, № 7, maddə 455; 2002-ci il, № 1, maddə 9, № 5, maddə 233, № 8, maddə 463; 2003-cü il, № 6, maddə 276; 2004-cü il, № 5, maddə 321, № 7, maddə 505, № 8, maddə 598, № 10, maddə 761, № 11, maddə 890, № 12, maddə 4; 2005-ci il, № 1, maddə 4, № 4, maddə 278, № 6, maddə 462, № 8, maddə 686, № 10, maddə 874, № 12, maddə 1079; 2006-cı il № 1, maddə 3, № 2, maddə 64, № 5, maddə 390) aşağıdakı əlavələr və dəyişikliklər edilsin:

1. 216.2-ci maddədə Azərbaycan Respublikası Baş prokurorunun sözlərindən sonra , Naxçıvan Muxtar Respublikasının ərazisində həmçinin Naxçıvan Muxtar Respublikası prokurorunun sözləri əlavə edilsin;

2. 383.2-ci maddənin ikinci və üçüncü cümlələrində rayon (şəhər) məhkəmələri tərəfindən çıxarılmış hökm və ya qərarlardan sözləri birinci instansiya məhkəmələri tərəfindən çıxarılmış hökm və ya qərarlardan həmçinin sözləri ilə əvəz edilsin;

3. 391.8.11-ci maddədə Azərbaycan Respublikasının Baş prokuroru sözlərindən sonra , Naxçıvan Muxtar Respublikasının ərazisində həmçinin Naxçıvan Muxtar Respublikasının prokuroru sözləri əlavə edilsin;

4. 409.8-ci maddənin ikinci cümləsində Azərbaycan Respublikasının Baş prokuroru sözlərindən sonra , Naxçıvan Muxtar Respublikası Ali Məhkəməsinin cinayət işləri və inzibati xətalara dair işlər üzrə kollegiyası tərəfindən çıxarılmış hökm və ya qərarlardan həmçinin Naxçıvan Muxtar Respublikasının prokuroru sözləri əlavə edilsin.

II. Bu Qanun dərc edildiyi gündən qüvvəyə minir.

İlham Əliyev

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti
Bakı şəhəri, 10 oktyabr 2006-cı il.

**NAXÇIVAN MUXTAR RESPUBLİKASININ KONSTITUSİYASINA ƏLAVƏLƏRİN VƏ
DƏYİŞİKLİKLƏRİN
TƏSDİQ EDİLMƏSİ HAQQINDA AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ KONSTITUSİYA QANUNU**

Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisi qərara alır:

I. Naxçıvan Muxtar Respublikasının Konstitusiyasına (Azərbaycan Respublikasının Qanunvericilik Topplusu, 1999-cu il, №1, maddələr 11-12; Azərbaycan Respublikasının 2005-ci il 15 aprel tarixli 884-IIIQD nömrəli Konstitusiya Qanunu; 2005-ci il, №10, maddə 906; 2006-cı il, №1, maddə 1) aşağıdakı əlavələr və dəyişikliklər təsdiq edilsin:

1. 5-ci maddənin II hissəsinə aşağıdakı məzmununda 10-cu bənd əlavə edilsin və 10-19-cu bəndlər müvafiq olaraq 11-20-ci bəndlər hesab edilsin:

10) Naxçıvan Muxtar Respublikasının İnsan hüquqları üzrə

Müvəkkilinin seçilməsi haqqında Naxçıvan Muxtar Respublikasının Ali Məclisinə təqdimat verir;.

2. 24-cü maddənin I hissəsinə aşağıdakı məzmununda 3-cü bənd əlavə edilsin və 3-9-cu bəndlər müvafiq olaraq 4-10-cu bəndlər hesab edilsin:

3) Naxçıvan Muxtar Respublikasının İnsan hüquqları üzrə müvəkkilinin statusu;.

3. 25-ci maddənin I hissəsinə aşağıdakı məzmununda 7-ci bənd əlavə edilsin və 7-8-ci bəndlər müvafiq olaraq 8-9-cu bəndlər hesab edilsin:

7) Naxçıvan Muxtar Respublikası ali vəzifəli şəxsinin təqdimatı ilə Naxçıvan Muxtar Respublikasının İnsan hüquqları üzrə müvəkkilinin seçilməsi;.

II. Bu Konstitusiya Qanunu imzalandığı gündən qüvvəyə minir.

İlham Əliyev

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

Bakı şəhəri, 2 oktyabr 2006-cı il.

**NAXÇIVAN MUXTAR RESPUBLİKASININ İNSAN
HÜQUQLARI ÜZRƏ MÜVƏKKİLİ (OMBUDSMAN) HAQQINDA**

NAXÇIVAN MUXTAR RESPUBLİKASININ QANUNU

I FƏSİL

Naxçıvan Muxtar Respublikasının İnsan hüquqları üzrə müvəkkilinin (ombudsmanının) fəaliyyətinin və təyin edilməsinin əsasları.

Maddə 1. Naxçıvan Muxtar Respublikasının İnsan hüquqları üzrə müvəkkilinin fəaliyyətinin əsasları

1.1. Naxçıvan Muxtar Respublikasının İnsan hüquqları üzrə müvəkkili vəzifəsi (bundan sonra Müvəkkil adlandırılacaq) Azərbaycan Respublikasının və Naxçıvan Muxtar Respublikasının konstitusiyalarında, Azərbaycan Respublikasının tərəfdar çıxdığı beynəlxalq müqavilələrdə təsbit olunmuş və Naxçıvan Muxtar Respublikasının dövlət və yerli özünüidare orqanları, vəzifəli şəxsləri tərəfindən pozulan insan hüquqları və azadlıqlarının bərpa edilməsi üçün təsis edilir.

1.2. Müvəkkilin fəaliyyəti insan hüquqlarının müdafiəsini, pozulmuş insan hüquq və azadlıqlarının bərpasını təmin edən digər dövlət orqanlarının səlahiyyətlərini məhdudlaşdırmır və əvəz etmir.

1.3. Müvəkkil insan hüquq və azadlıqlarının müdafiəsi, hüquqi, elmi-analitik, informasiya və metodiki məsələlər üzrə öz fəaliyyətini Azərbaycan Respublikasının İnsan hüquqları üzrə müvəkkili ilə əlaqələndirir.

1.4. Naxçıvan Muxtar Respublikası Ali vəzifəli şəxsinin, Naxçıvan Muxtar Respublikası Ali Məclisi deputatlarının və Naxçıvan Muxtar Respublikası hakimlərinin fəaliyyətinin yoxlanılması Müvəkkilin səlahiyyətlərinə aid deyil.

1.5. Müvəkkil əfvədmə və vətəndaşlıq məsələlərinin həlli ilə bağlı Naxçıvan Muxtar Respublikasının Ali vəzifəli şəxsinə təklif verə bilər.

1.6. Müvəkkilin Naxçıvan Muxtar Respublikasının məhkəmələrində süründürməçilik, sənədlərin itirilməsi və vaxtında verilməməsi, habelə məhkəmə qərarlarının icrasının gecikdirilməsi ilə əlaqədar insan hüquqlarının pozulmasına dair şikayətlərə baxmaq hüququ vardır.

1.7. Müvəkkilin fəaliyyəti aşkarlıq, şəffaflıq, qanunçuluq, ədalət, qərəzsizlik prinsipləri əsasında qurulur.

Maddə 2. Müvəkkilin seçilməsi

2.1. Müvəkkilliyə Naxçıvan Muxtar Respublikası Ali vəzifəli şəxsinin təqdim etdiyi namizədi Naxçıvan Muxtar Respublikasının Ali Məclisi 31 səs çoxluğu ilə seçir.

2.2. Naxçıvan Muxtar Respublikasının Ali Məclisi Müvəkkilin seçilməsi ilə bağlı qərar qəbul etmədikdə, Naxçıvan Muxtar Respublikasının Ali vəzifəli şəxsi Müvəkkilliyə digər şəxsin namizədliyini Naxçıvan Muxtar Respublikasının Ali Məclisinə təqdim edir.

Maddə 3. Müvəkkilin namizədliyinə aid tələblər

3.1. Yaşı 30-dan aşağı olmayan, ali təhsilli, insan hüquqlarının müdafiəsi sahəsində

təcrübəyə və yüksək əxlaqi keyfiyyətlərə malik olan, Naxçıvan Muxtar Respublikasında yaşayan Azərbaycan Respublikasının vətəndaşı müvəkkil vəzifəsinə seçilə bilər

3.2. İkili vətəndaşlığı olan, başqa dövlətlər qarşısında öhdəliyi olan, qanunvericilik, icra və məhkəmə hakimiyyəti sistemlərində qulluq edən, elmi, pedaqoji və yaradıcılıq fəaliyyəti istisna olmaqla, başqa ödənişli fəaliyyətlə məşğul olan, fəaliyyət qabiliyyətsizliyi məhkəmə tərəfindən təsdiq edilən, ağır və xüsusilə ağır cinayətlərə görə məhkum olunmuş şəxs Müvəkkil ola bilməz.

3.3. Müvəkkil hər hansı qeyri-hökumət təşkilatının rəhbərliyində təmsil oluna, siyasi fəaliyyətlə məşğul ola və heç bir siyasi partiyanın üzvü ola bilməz.

3.4. Müvəkkil vəzifəsinə seçilən şəxs seçildiyi gündən 5 gün müddətində onun statusuna uyğun olmayan fəaliyyətini dayandırmalıdır.

3.5. Müvəkkil vəzifəyə seçildiyi gün Naxçıvan Muxtar Respublikası Ali Məclisinin sessiyasında aşağıdakı məzmununda and içir: Naxçıvan Muxtar Respublikasının insan hüquqları üzrə müvəkkili vəzifəsində səlahiyyətlərimi şərəf və ləyaqətlə yerinə yetirəcəyimə, Azərbaycan Respublikasının və Naxçıvan Muxtar Respublikasının konstitusiyalarına və qanunlarına əməl edəcəyimə, müstəqil və qərəzsiz fəaliyyət göstərəcəyimə and içirəm.

Maddə 4. Müvəkkilin səlahiyyət müddəti

4.1. Müvəkkil 7 il müddətinə seçilir.

4.2. Eyni şəxs Müvəkkil vəzifəsinə yalnız bir dəfə seçilə bilər.

4.3. Müvəkkilin səlahiyyətlərinin bitməsinə 30 gün qalmış Naxçıvan Muxtar Respublikasının Ali vəzifəli şəxsi Naxçıvan Muxtar Respublikası Ali Məclisinə yeni Müvəkkilin seçilməsi üçün namizədi təqdim edir.

Maddə 5. Müvəkkilin müstəqilliyinin təminatları

5.1. Müvəkkil müstəqildir, yalnız Azərbaycan Respublikasının və Naxçıvan Muxtar Respublikasının konstitusiyalarına və qanunlarına tabedir.

5.2. Müvəkkilin müstəqilliyinə aşağıdakı təminatlar verilir:

5.2.1. dəyişilməzliyi;

5.2.2. toxunulmazlığı;

5.2.3. Naxçıvan Muxtar Respublikasının hər hansı dövlət və ya yerli özünüidarə orqanı, vəzifəli şəxsi tərəfindən onun fəaliyyətinə müdaxilə edilməsinin yolverilməzliyi;

5.2.4. maddi və sosial təminatlar.

5.3. Naxçıvan Muxtar Respublikasında fəvqəladə və ya hərbi vəziyyətin elan edilməsi Müvəkkilin fəaliyyətini dayandırmır və ya məhdudlaşdırmır.

Maddə 6. Müvəkkilin toxunulmazlığı

6.1. Müvəkkil səlahiyyət müddəti ərzində Naxçıvan Muxtar Respublikasında toxunulmazdır.

6.2. Müvəkkil səlahiyyət müddəti ərzində cinayət başında yaxalanma hallarından başqa, cinayət məsuliyyətinə cəlb edilə, tutula və saxlanıla bilməz, onun barəsində məhkəmə qaydasında inzibati tənbeh tədbirləri tətbiq edilə, axtarışa məruz qala və şəxsi müayinə edilə bilməz. Müvəkkil cinayət başında yaxalanarsa, onu tutan orqan bu barədə 24 saat müddətində Naxçıvan Muxtar Respublikasının Ali Məclisinə və Naxçıvan Muxtar Respublikasının Prokuroruna xəbər verməlidir.

6.3. Müvəkkilin toxunulmazlığına yalnız Naxçıvan Muxtar Respublikası Prokurorunun təqdimatına əsasən Naxçıvan Muxtar Respublikası Ali Məclisinin 31 səs çoxluğu ilə qəbul edilmiş qərarı əsasında xitam verilə bilər.

6.4. Müvəkkilin toxunulmazlığı həmçinin onun mənzilinə, xidməti otağına, nəqliyyat və rabitə vasitələrinə, poçt-teleqraf yazışmalarına, şəxsi əmlakına və sənədlərinə də şamil edilir.

6.5. Müvəkkil işləmiş şəxs vəzifədən getdikdən sonra Müvəkkil səlahiyyətlərini həyata keçirdiyi dövrdəki fəaliyyətinə və söylədiyi fikirlərə görə toxunulmazdır. Bu dövrdə törətdiyi cinayətlərə və məhkəmə qaydasında inzibati tənbeh tədbirləri nəzərdə tutulmuş hüquq pozuntularına görə həmin şəxsin məsuliyyətə cəlb edilməsi bu Qanunun 6.3-cü maddəsində müəyyən olunmuş qaydada həyata keçirilir.

Maddə 7. Müvəkkilin səlahiyyətlərinə vaxtından əvvəl xitam verilməsi

7.1. Müvəkkilin səlahiyyətlərinə Naxçıvan Muxtar Respublikası Ali vəzifəli şəxsinin təqdimatı və ya Naxçıvan Muxtar Respublikası Ali Məclisinin təşəbbüsü əsasında Naxçıvan Muxtar Respublikası Ali Məclisinin 31 səs çoxluğu ilə qəbul edilmiş qərarına əsasən aşağıdakı hallarda vaxtından əvvəl xitam verilir:

7.1.1. Müvəkkilə aid tələblər pozulduqda;

7.1.2. Müvəkkil öz səlahiyyətlərini icra etmək qabiliyyətini tamamilə itirdikdə.

7.2. Naxçıvan Muxtar Respublikası Ali Məclisinin sessiyasında aşağıdakı hallar elan edildikdə Naxçıvan Muxtar Respublikası Ali Məclisinin Sədri öz sərəncamı ilə Müvəkkilin səlahiyyətlərinə vaxtından əvvəl xitam verir:

7.2.1. Müvəkkil vəfat etdikdə;

7.2.2. Müvəkkil barəsində məhkəmənin qanuni qüvvəyə minmiş hökmü olduqda;

7.2.3. Müvəkkil vəzifəsindən könüllü və yazılı istefa verdikdə.

7.3. Müvəkkilin səlahiyyətlərinə vaxtından əvvəl xitam verildikdə Naxçıvan Muxtar Respublikasının Ali vəzifəli şəxsi 30 gün müddətində Naxçıvan Muxtar Respublikası Ali Məclisinə yeni Müvəkkilin seçilməsi üçün namizədi təqdim edir.

II FƏSİL

İnsan hüquqlarının pozulmasına dair şikayətlərə baxılması

Maddə 8. İnsan hüquqlarının pozulmasına dair şikayətlərin verilməsi qaydası

8.1. Müvəkkil Azərbaycan Respublikası vətəndaşlarının, əcnəbilərin və vətəndaşlığı olmayan şəxslərin, Naxçıvan Muxtar Respublikasında qeydiyyatda olan və ya fəaliyyət göstərən hüquqi şəxslərin (bundan sonra ərizəçi adlandırılacaq) Naxçıvan Muxtar Respublikasında insan hüquqlarının pozulmasına dair şikayətlərinə baxır.

8.2. Şikayəti insan hüquqları pozulmuş şəxsin razılığı ilə üçüncü şəxslər, o cümlədən qeyri-hökumət təşkilatları verə bilərlər. İnsan hüquqları pozulmuş şəxsin razılığını almaq mümkün olmadıqda (həmin şəxs vəfat etdikdə, fəaliyyət qabiliyyətini itirdikdə və sair), şikayəti üçüncü şəxslər və ya qeyri-hökumət təşkilatları razılıq almadan da verə bilərlər.

8.3. Dövlət orqanları Müvəkkilə şikayət verə bilməzlər.

8.4. Şikayət ərizəçinin hüquqlarının pozulduğu və ya ona bu barədə məlum olduğu gündən bir il müddətində verilə bilər.

8.5. Naxçıvan Muxtar Respublikasındakı cəzaçəkmə müəssisələrində, istintaq təcridxanalarında, müvəqqəti saxlanılma yerlərində saxlanılan şəxslər tərəfindən ünvanlanmış şikayətlər hər hansı yoxlamadan keçirilmədən 24 saat müddətində Müvəkkilə göndərilməlidir.

Maddə 9. İnsan hüquqlarının pozulmasına dair şikayətin məzmunu

9.1. İnsan hüquqlarının pozulmasına dair şikayətdə ərizəçinin adı, atasının adı, soyadı, ünvanı göstərməli, eləcə də ərizəçinin hüquqlarını pozmuş qərar və ya hərəkətin (hərəkətsizliyin) mahiyyəti, şikayətin tərtib edilmə yeri, vaxtı və ərizəçinin imzası olmalıdır. Şikayətlə bağlı başqa materiallar və ya məhkəmə tərəfindən çıxarılmış qərar olduqda, şikayətə əlavə edilə bilər.

9.2. Şikayətdə ərizəçinin adı, atasının adı, soyadı, ünvanı göstərilmədikdə müraciət anonim hesab edilir və həmin şikayətlərə, bu Qanunun 9.3-cü maddəsində göstərilən hallar istisna olmaqla baxılmır.

9.3. Anonim şikayətdə göstərilən hallar kifayət qədər əsaslı fakt və sübutlarla təsdiq olunarsa, həmin şikayətlər Müvəkkil tərəfindən baxılmaq üçün qəbul edilə bilər.

9.4. Şikayət şifahi verildikdə Müvəkkil aparatının işçisi şikayətin məzmununu xüsusi blankda qeyd edir və ərizəçi həmin vərəqi imzalayır.

9.5. Ərizəçinin xahişi ilə Müvəkkil onun barəsində məlumatları gizli saxlamalıdır.

Maddə 10. İnsan hüquqlarının pozulmasına dair şikayətlə bağlı qərarın qəbul edilməsi

10.1. Ərizəçi tərəfindən insan hüquqlarının pozulmasına dair şikayət daxil olduqda Müvəkkil aşağıdakı qərarlardan birini qəbul edə bilər:

10.1.1. şikayət baxılmaq üçün qəbul edilsin;

10.1.2. şikayətə baxılmasından imtina edilsin.

10.2. Müvəkkil şikayətə baxılmasından imtina etdiyi halda ərizəçiyə 10 gün müddətində yazılı şəkildə əsaslandırılmış cavab verir.

Maddə 11. İnsan hüquqlarının pozulmasına dair şikayətə baxılmasından imtina edilməsi üçün əsaslar

11.1. Müvəkkil aşağıdakı hallarda şikayətə baxmır:

11.1.1. bu Qanunun 8.4-cü maddəsinin tələbləri pozulduqda;

11.1.2. şikayət Müvəkkilin səlahiyyətlərinə aid olmadıqda;

11.1.3. bu Qanunun 9.3-cü maddəsində göstərilən hallar istisna olmaqla, şikayət anonim olduqda;

11.1.4. şikayətlə bağlı məhkəmə icraatı getdikdə;

11.1.5. təkrar təqdim edilmiş şikayətdə yeni məlumatlar, faktlar və sübutlar olmadıqda.

Maddə 12. İnsan hüquqlarının pozulmasına dair şikayətə baxılma qaydası

12.1. Müvəkkil insan hüquqlarının pozulmasına dair şikayətdə əks etdirilmiş halların araşdırılması zamanı barəsində şikayət verilən orqanın və ya vəzifəli şəxsin həmin şikayətlə bağlı mülahizələrini öyrənməlidir. Həmin mülahizə 10 gün müddətində Müvəkkilə təqdim edilməlidir.

12.2. İnsan hüquqlarının pozulmasına dair şikayətdə əks etdirilmiş halların araşdırılması zamanı Müvəkkilin aşağıdakı hüquqları vardır:

12.2.1. maneəsiz və əvvəlcədən xəbərdarlıq etmədən Naxçıvan Muxtar Respublikasının dövlət hakimiyyəti və yerli özünüidarə orqanlarına, Naxçıvan Muxtar Respublikasının ərazisində yerləşən hərbi hissələrə, cəzaçəkmə müəssisələrinə, istintaq təcridxanalarına, müvəqqəti saxlanılma yerlərinə daxil olmaq; cəzaçəkmə müəssisələrində, istintaq təcridxanalarında, müvəqqəti saxlanılma yerlərində saxlanılan şəxslərlə görüşmək və təkbətək söhbət etmək; onların həmin yerlərdə saxlanılmasının qanuniliyini təsdiq edən sənədlərlə tanış olmaq və həmin sənədlərin surətlərini almaq;

12.2.2. Naxçıvan Muxtar Respublikasının dövlət hakimiyyəti və yerli özünüidarə orqanlarından, vəzifəli şəxslərdən zəruri məlumat, sənəd və materialları 10 gün müddətində almaq;

12.2.3. cinayət, mülki və inzibati işlərə dair qanuni qüvvəyə minmiş qərarlarla, həmçinin cinayət işlərinin başlanılmasının rədd edilməsi barədə materiallarla tanış olmaq;

12.2.4. şikayətin araşdırılması zamanı vəzifəli şəxslərdən yazılı arayışlar almaq;

12.2.5. şikayətdə əks etdirilmiş halların yoxlanılması üçün müvafiq orqanlara (qərarından və ya hərəkətindən (hərəkətsizliyindən) şikayət edilən orqan və ya vəzifəli

şəxs istisna olmaqla) tapşırıq vermək;

12.2.6. Naxçıvan Muxtar Respublikasının müvafiq dövlət orqanlarından və təşkilatlarından ekspert rəyi almaq;

12.2.7. Naxçıvan Muxtar Respublikasının dövlət və yerli özünüidarə orqanlarının, cəzaçəkmə müəssisələrinin, istintaq təcridxanalarının və müvəqqəti saxlanılma yerlərinin rəhbərliyi, Naxçıvan Muxtar Respublikasının ərazisində yerləşən hərbi hissələrin komandirləri tərəfindən təxirəsalınmadan qəbul edilmək.

12.3. İnsan hüquqları pozulmuş şəxsin razılığı ilə xüsusi ictimai əhəmiyyət kəsb edən hallarda və ya öz hüquqlarını müstəqil şəkildə müdafiə etmək qabiliyyəti olmayan şəxslərin maraqlarına toxunulduğu hallarda Müvəkkil öz təşəbbüsü ilə araşdırma apara bilər.

12.4. Araşdırma zamanı şikayətdə qeyd olunmayan hallar aşkar edilərsə və belə halların araşdırılması Müvəkkilin səlahiyyətlərinə aid olduqda onun tərəfindən aparılır, onun səlahiyyətlərinə aid olmadıqda isə materiallar digər səlahiyyətli dövlət orqanlarına göndərilir.

12.5. Şikayətə 30 gün müddətində baxılır. Şikayətə baxmaq üçün əlavə yoxlama aparmaq və ya material tələb etmək zərurəti yarandıqda müraciətə baxılma müddəti 30 gün də uzadıla bilər. Ərizəçinin yazılı razılığı ilə əlavə yoxlama aparmaq lazım gələn halda müraciətin baxılma müddəti yenidən uzadıla bilər.

Maddə 13. İnsan hüquqlarının pozulmasına dair şikayətə baxılmasının nəticələri

13.1. Müvəkkil şikayətə baxılması ilə bağlı nəticələr barədə 5 gün müddətində ərizəçiyə yazılı məlumat verir.

13.2. Müvəkkil şikayətin araşdırılması zamanı insan hüquqlarının pozulması hallarını aşkar etdikdə, aşağıdakı tədbirləri həyata keçirə bilər:

13.2.1. qərar və ya hərəkəti (hərəkətsizliyi) nəticəsində insan hüquqlarını pozmuş dövlət və yerli özünüidarə orqanlarından, vəzifəli şəxslərdən həmin hüquqların bərpasını tələb etmək (müvafiq orqanlar, vəzifəli şəxslər 10 gün müddətində Müvəkkilə görülən tədbirlər barədə yazılı surətdə məlumat verməlidirlər. Məlumat verilmədiyi və ya Müvəkkilin tələbləri həyata keçirilmədiyi hallarda Müvəkkil həmin təşkilatın yuxarı orqanına və ya digər dövlət orqanlarına müraciət edə bilər);

13.2.2. cinayət əlamətləri aşkar edildikdə Naxçıvan Muxtar Respublikasının aidiyyəti orqanlarına cinayət işinin başlanması barədə müraciət etmək;

13.2.3. qərar və ya hərəkəti (hərəkətsizliyi) nəticəsində insan hüquqlarını pozmuş vəzifəli şəxslərin intizam məsuliyyətinə cəlb edilməsi barədə Naxçıvan Muxtar Respublikasının müvafiq orqanlarına təkliflər vermək;

13.2.4. insan hüquqlarının pozulması ilə əlaqədar aparılmış yoxlamaların nəticələri haqqında muxtar respublikanın kütləvi informasiya vasitələrinə məlumat vermək;

13.2.5. insan hüquqlarının pozulması xüsusi ictimai əhəmiyyət kəsb edən hallarda onların bərpası üçün müvəkkilin səlahiyyətlərində olan təsir imkanları kifayət

etmədikdə Naxçıvan Muxtar Respublikasının Ali vəzifəli şəxsinə müraciət etmək, Naxçıvan Muxtar Respublikasının Ali Məclisi qarşısında məruzə ilə çıxış etmək;

13.2.6. Naxçıvan Muxtar Respublikasının dövlət və ya yerli özünüidarə orqanının, vəzifəli şəxsin qərarı və ya hərəkəti (hərəkətsizliyi) nəticəsində pozulmuş hüquqların bərpası üçün məhkəməyə müraciət etmək;

13.2.7. şəxsin hüquqları qüvvədə olan normativ aktlarla pozulduqda Naxçıvan Muxtar Respublikasının Ali Məhkəməsinə sorğu ilə müraciət etmək.

Madde 14. Müvəkkilin illik məruzəsi

14.1. Cari il bitdikdən sonra 1 aydan gec olmayaraq müvəkkil Naxçıvan Muxtar Respublikasında insan hüquqlarının qorunması haqqında Naxçıvan Muxtar Respublikasının Ali vəzifəli şəxsinə illik məruzəni təqdim edir və həmin məruzə ilə Naxçıvan Muxtar Respublikasının Ali Məclisi qarşısında çıxış edir.

14.2. İllik məruzədə insan hüquqlarını pozan, müvəkkilin tələbləri ilə hesablaşmayan dövlət və yerli özünüidarə orqanlarının, vəzifəli şəxslərin adları çəkilir və bununla əlaqədar görülmüş tədbirlər barədə məlumat verilir.

14.3. Müvəkkilin illik məruzəsində insan hüquqlarının təmin edilməsi ilə əlaqədar ümumi fikir, rəy və tövsiyələr öz əksini tapmalıdır.

14.4. İllik məruzə Naxçıvan Muxtar Respublikasının Nazirlər Kabinetinə, Naxçıvan Muxtar Respublikasının Ali Məhkəməsinə və Naxçıvan Muxtar Respublikasının Prokuroruna göndərilir.

14.5. Məruzə Şərq qapısı qəzetində dərc olunur.

Madde 15. Müvəkkilin bəzi məlumatları gizli saxlaması

15.1. Müvəkkilin fəaliyyəti ilə əlaqədar ona məlum olmuş dövlət sirri təşkil edən məlumatların mühafizəsi Dövlət sirri haqqında Azərbaycan Respublikasının Qanununa müvafiq surətdə həyata keçirilir.

15.2. Şikayətdə əks etdirilmiş halların Müvəkkil tərəfindən araşdırılması zamanı ərizəçilərin şəxsi və ailə həyatı barədə bəlli olmuş məlumatların yayılmasına onların razılığı olmadan yol verilmir.

III FƏSİL

Müvəkkilin fəaliyyətinin təşkili və təminatları

Madde 16. Müvəkkilin sosial, maliyyə və digər təminatları

16.1. Müvəkkil Naxçıvan Muxtar Respublikası Ali Məclisi Sədrinin müavininin aylıq əməkhaqqına bərabər məbləğdə əməkhaqqı alır.

16.2. Müvəkkil hərbi çağırışdan və hərbi toplantıdan azad edilir.

16.3. Müvəkkilə qanunvericiliklə müəyyən olunmuş qaydada məzuniyyət verilir.

16.4. Müvəkkilin səlahiyyət müddəti onun ümumi, xüsusi və fasiləsiz iş stajına daxil edilir.

16.5. Müvəkkil məzuniyyətə çıxdığı vaxt onun müalicə olunması və istirahət etməsi üçün bir aylıq əməkhaqqı məbləğində pul təminatı verilir.

16.6. Vaxtından asılı olmayaraq Müvəkkil vəzifəsində işləmiş şəxs pensiya yaşına çatdıqda hazırkı dövrdə Müvəkkil üçün müəyyən edilmiş vəzifə maaşının 80 faizi məbləğində pensiya alır.

Maddə 17. Müvəkkilin aparatı

17.1. Müvəkkilin fəaliyyətinin hüquqi, təşkilati, elmi-analitik, informasiya, maddi-texniki, maliyyə və təsərrüfat təminatının həyata keçirilməsi üçün onun aparatı yaradılır.

17.2. Müvəkkilin aparatı üzərində Dövlət gerbi təsvir olunmuş möhür və blanklara malikdir.

17.3. Aparat Müvəkkil tərəfindən təsdiq olunan əsasnaməyə uyğun fəaliyyət göstərir.

17.4. Müvəkkil aparatının strukturu, ştat cədvəli və smeta xərcləri Müvəkkil tərəfindən müəyyən edilir.

Maddə 18. Müvəkkil aparatının işçilərinin hüquq və vəzifələri

18.1. Müvəkkilin aparatının işçilərini Müvəkkil işə götürür və işdən azad edir.

18.2. Müvəkkil aparatının işçilərinin hüquqları, vəzifələri və məsuliyyəti Azərbaycan Respublikasının Əmək Məcəlləsi, Dövlət qulluğu haqqında Azərbaycan Respublikasının Qanunu və digər qanunvericilik aktları ilə müəyyən edilir.

Maddə 19. Müvəkkilin fəaliyyətinin maliyyələşdirilməsi

19.1. Müvəkkilin və onun aparatının fəaliyyəti dövlət büdcəsi hesabına maliyyələşdirilir.

19.2. Müvəkkilin fəaliyyətinin maliyyələşdirilməsi üçün ayrılan illik vəsait öten maliyyə ilinə nisbətən azaldıla bilməz.

Naxçıvan Muxtar Respublikası
Ali Məclisinin Sədri Vasif Talbov
Naxçıvan şəhəri, 20 fevral 2006-cı il

NAXÇIVAN MUXTAR RESPUBLİKASININ İNSAN HÜQUQLARI ÜZRƏ MÜVƏKKİLİ (OMBUDSMAN) HAQQINDA NAXÇIVAN MUXTAR RESPUBLİKASI QANUNUNUN TƏTBİQ EDİLMƏSİ HAQQINDA NAXÇIVAN MUXTAR RESPUBLİKASI ALİ MƏCLİSİ SƏDRİNİN FƏRMANI

Naxçıvan Muxtar Respublikasının İnsan Hüquqları üzrə Müvəkkili (Ombudsman) haqqında Naxçıvan Muxtar Respublikası Qanununun qüvvəyə minməsi ilə əlaqədar həmin Qanunun tətbiq edilməsini təmin etmək məqsədi ilə qərara alıram:

1. Naxçıvan Muxtar Respublikasının Nazirlər Kabinetinə tapşırılsın ki:

-Naxçıvan Muxtar Respublikasının İnsan hüquqları üzrə müvəkkilinin (ombudsmanın) fəaliyyətinin həyata keçirilməsi üçün onu zəruri bina, avadanlıq, rabitə, nəqliyyat, başqa təşkilati-texniki vasitələrlə təmin etsin;

-hər il Naxçıvan Muxtar Respublikasının dövlət büdcəsinin layihəsi hazırlanarkən ayrıca sətirlə Naxçıvan Muxtar Respublikasının İnsan hüquqları üzrə müvəkkilinin (ombudsmanın) və onun aparatının fəaliyyətinin maliyyə və maddi-texniki təminatı üçün müvafiq vəsaitin ayrılmasını nəzərdə tutsun;

-öz səlahiyyətləri daxilində Naxçıvan Muxtar Respublikasının İnsan Hüquqları üzrə Müvəkkili (Ombudsman) haqqında Naxçıvan Muxtar Respublikası Qanunundan irəli gələn məsələləri həll etsin.

2. Bu fərman imzalandığı gündən qüvvəyə minir.

Naxçıvan Muxtar Respublikası
Ali Məclisinin Sədri Vasif Talbov
Naxçıvan şəhəri, 21 fevral 2006-cı il

**Ü.İ.BAYRAMOVANIN NAXÇIVAN MUXTAR RESPUBLİKASININ İNSAN HÜQUQLARI ÜZRƏ
MÜVƏKKİLİ (OMBUDSMAN) SEÇİLMƏSİ HAQQINDA
NAXÇIVAN MUXTAR RESPUBLİKASI ALİ MƏCLİSİNİN QƏRARI**

Ülkər İmamqulu qızı Bayramova Naxçıvan Muxtar Respublikasının İnsan hüquqları üzrə müvəkkili (Ombudsman) seçilsin.

Naxçıvan Muxtar Respublikası
Ali Məclisinin Sədri Vasif Talbov
Naxçıvan şəhəri, 11 iyul 2006-cı il.

OMBUDSMAN İNSTİTUTUNUN TARİXİ HAQQINDA QISA ARAYIŞ

İlk dəfə ombudsman vəzifəsinin təsis edilməsi 1809-cu ildə qəbul edilən İsveçin Konstitusiyasında nəzərdə tutulmuşdu. Həmin dövrdə bu təsisat Ədliyyə Ombudsmanı adlandırılırdı və onun təsis edilməsində başlıca məqsəd pozulmuş insan hüquq və azadlıqlarının bərpası deyil, dövlət strukturları tərəfindən qanuni və ədalətli idarəetmənin təmin edilməsi idi (bu da təbii idi, çünki həmin dövrdə insan hüquq və azadlıqlarının hamılıqla qəbul edilmiş dəqiq konsepsiyası və ümumi meyarları müəyyən edilməmişdi). Bununla belə, İsveçin Ədliyyə Ombudsmanı dövlət administrasiyasına, məhkəmələrə, hətta Kilsəyə nəzarəti həyata keçirdiyi üçün, son nəticədə onun fəaliyyəti bu strukturlar ilə münasibətlərdə sadə insanların maraqlarının müdafiəsinin təmin edilməsinə yönəlmişdi. Hal-hazırda uzun tarixi yol keçən İsveçin ombudsman təsisatı bir neçə dəfə, o cümlədən sonuncu halda 1986-cı ildə aparılan reformalar nəticəsində başlıca məqsədi insan hüquq və azadlıqların müdafiəsi olan 4

nəfərdən ibarət Ombudsman Bürosuna çevrilmişdir (Baş Parlament Ombudsmanı və 3 Parlament Ombudsmanı).

Ombudsman institutunun təsis edildiyi ikinci ölkə Finlandiyadır. Bu ölkədə 1919-cu ildə yaradılan Ombudsman vəzifəsi demək olar ki, onun İsveç analoqundan heç nə ilə fərqlənmirdi.

Ombudsman institutu böyük bir müddət ərzində yalnız Skandinaviya ölkələrinə məxsus olan spesifik təsisat kimi qalsa da, artıq ikinci dünya müharibəsindən sonra sürətlə digər Avropa və dünya ölkələrində də təşəkkül tapmağa başladı. Bu proses ilk növbədə faşizm zülmündən qurtarmış ölkələrdə insan həyatına verilən dəyərdən, onun ayrılmaz hüquqlarının tanınmasından və bunların daha etibarlı şəkildə müdafiə olunmasının zəruriliyinin qəbul edilməsindən qaynaqlanırdı. Təsadüfi deyil ki, məhz bu dövrdə - 1948-ci ilin dekabr ayının 10-da BMT-nin Baş Məclisi tərəfindən Ümumdünya İnsan Hüquqları Bəyannaməsi, 1950-ci ilin noyabr ayının 4-də isə Avropa Şurası tərəfindən İnsan hüquqlarının və əsas azadlıqlarının müdafiəsi haqqında Avropa Konvensiyası qəbul olundu və beləliklə, insan hüquqlarının ümumi konsepsiyası və ona dair beynəlxalq meyarlar müəyyən edildi. Digər tərəfdən müharibə illərindən sonra ölkələrin bərpa edilməsi və sürətli inkişafı dövlət hakimiyyəti orqanlarının cəmiyyətdə gedən proseslərə, onun bütün sahələrinə daha geniş nüfuz etməsi ilə müşayiət olunurdu. Bu isə insanların dövlət strukturları ilə daha sıx təmasda olmasına və daha çox məsələlər üzrə hüquq münasibətlərinə girməsinə səbəb olurdu. Odur ki, insanların hüquqlarının bu strukturların özbaşınalıqlarından qorunması, ümumiyyətlə ədalətli idarəetmənin təmin edilməsi həmin qurumlardan asılı olmayan hüquq-müdafiə mexanizmlərinin yaradılmasını gündəmə gətirdi. Kommunist rejimlərinin iflasa uğraması nəticəsində dünyada baş verən dəyişikliklər, o cümlədən postsovet məkanında müstəqil dövlətlərin yaranması ombudsman təsisatının daha da geniş yayılmasına səbəb oldu. Çünki bu ölkələrin xalqları, dünyəvi, hüquqi və demokratik dövlətin qurulmasını qarşılarına başlıca məqsəd kimi qoymuşdular. Belə dövlətin qurulmasına aparın yol isə insan və vətəndaş hüquq və azadlıqlarının tanınmasından, onlara hörmət bəslənilməsindən və onların etibarlı şəkildə müdafiə olunmasından keçir. Odur ki, postsovet məkanında yerləşən bir çox dövlətlərdə, o cümlədən Azərbaycan Respublikasında ombudsman institutu təsis edildi və 28 dekabr 2001-ci ildə Azərbaycan Respublikasının İnsan Hüquqları üzrə Müvəkkili (Ombudsman) haqqında Konstitusiyaya Qanunu qəbul edildikdən sonra 2002-ci ilin iyul ayının 2-də bu vəzifəyə seçilən Elmira Teymur qızı Süleymanova ölkəmizin ilk Ombudsmanı kimi fəaliyyətə başladı.

Hal-hazırda Ombudsman təsisatı müxtəlif adlarla 100-ə yaxın dövlətdə fəaliyyət göstərir. Əsasən skandinaviya ölkələrində olduğu kimi, elə Ombudsman adından istifadə edilir. Lakin bəzi ölkələrdə bu təsisat Xalqın Müdafiəçisi (İspaniya və bəzi Latın Amerikasına ölkələrində), Xalqın vəkili (Rumıniya), Xalq Hüquq Müdafiəçisi (Xorvatiya), Vətəndaşların Yardımçısı (Ayova ştatı, ABŞ), Administrasiyanın işləri üzrə komissar (Böyük Britaniya), Moderator (Fransa), İnsan hüquqları üzrə müvəkkil (Rusiya) adı altında fəaliyyət göstərir. Lakin adlandırmada olan fərq onların mahiyyətində də təzahür etmir. Mövcud olduğu bütün ölkələrdə Ombudsman konkret şəxsin dövlət qurumları tərəfindən pozulmuş hüquqlarının məhkəmədən kənar qaydada bərpasını təmin edən müvəkkil kimi çıxış edir. Ombudsman sözünün özü də bu institutun ilk dəfə yarandığı İsveçdə «müvəkkil, etibar edilmiş, müvəkkil edilmiş şəxs» mənasını verir. Lakin müasir dünyada Ombudsmanın rolu yalnız konkret şəxslərin pozulmuş hüquqlarının bərpa edilməsi üzrə fəaliyyətlərlə məhdudlaşmır. Ombudsman insan hüquqlarının təmin edilməsini və müdafiəsini ölkənin idarəetmə strukturlarının daim diqqətində saxlayır, bu sahədə (o cümlədən qanunvericiliyin təkmilləşdirilməsi haqqında) təkliflər verməklə idarəetmənin müasirləşdirilməsinə və optimallaşdırılmasına yardım göstərir. Bundan başqa, Ombudsman fəaliyyətində dünyanın əksər dövlətləri tərəfindən qəbul edilmiş və buna görə artıq beynəlxalq hüquq qaydalarına çevrilən insan hüquq və azadlıqlarına dair meyarları tətbiq etdiyinə görə, bu sahədə müasir təsəvvürləri, düşüncələri, qabaqcıl təcrübəni bir ölkədən digərinə daşıyan və beləliklə ölkələri, xalqları bir-birinə yaxınlaşdırın orqana çevrilir.

Naxçıvan Muxtar Respublikasının İnsan Hüquqları üzrə Müvəkkilinin (Ombudsmanın) seçilməsi haqqında qərar respublikanın tarixində ilk dəfə olaraq 11 iyul 2006-cı ildə Naxçıvan MR Ali Məclisinin üçüncü çağırış üçüncü sessiyasında qəbul edilmişdir. Bu vəzifəyə muxtar respublikanın Ali vəzifəli şəxsinin təqdimatı əsasında sessiyada iştirak edən Ali Məclisin 43 nəfər deputatının yekdil qərarı ilə Ülkər İmamqulu qızı Bayramova seçilmişdir.

Bu hadisənin reallaşması ombudsman institutunun yaradılmasını və fəaliyyətini tənzimləyən müvafiq normativ-hüquqi bazanın formalaşdırılması istiqamətində ardıcıl olaraq aparılan böyük işin nəticəsində mümkün oldu. İlk növbədə Naxçıvan Muxtar Respublikası Ali Məclisinin ikinci çağırış yeddinci sessiyasında və üçüncü çağırış birinci sessiyasında muxtar respublikanın Konstitusiyasına

ombudsman institutunun yaradılmasına dair əlavələr və bundan irəli gələn dəyişikliklər edildi. Bu əlavələrin və dəyişikliklərin edilməsi haqqında Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisinin qəbul etdiyi Konstitusiya qanunu 30 dekabr 2005 və 2 oktyabr 2006-cı ildə ölkə Prezidenti hörmətli İlham Əliyev tərəfindən imzalandı. Muxtar Respublikanın Ali Məclisinin 20 fevral 2006-cı ildə keçirilən üçüncü çağırış ikinci sessiyasında isə «Naxçıvan Muxtar Respublikasının İnsan Hüquqları üzrə Müvəkkili (Ombudsman) haqqında» qanun qəbul edildi və beləliklə muxtar respublikanın İnsan Hüquqları üzrə Müvəkkilinin təyin edilməsinin və fəaliyyətinin hüquqi əsaslarını təşkil edən normativ-hüquqi bazanın yaradılması prosesi başa çatdırıldı.

Oxucuların diqqətinə çatdırdığımız adları yuxarıda çəkilən normativ-hüquqi aktların dərc olunduğu mənbə kimi Naxçıvan Muxtar Respublikası Ali Məclisinin və Nazirlər Kabinetinin mətbu orqanı olan Şərq Qapısı qəzetindən istifadə edilmişdir.

Redaksiya heyəti

İlham Məmməd oğlu Cəfərov

Cinayət işləri və inzibati xətalara dair işlər üzrə kollegiyanın hakimi

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI CİNAYƏT-PROSESSUAL MƏCƏLLƏSİNİN 318.2-Cİ MADDƏSİNİN TƏTBİQİ PROBLEMLƏRİ HAQQINDA

Azərbaycan Respublikasının yeni Cinayət Prosesual Məcəlləsi cinayət işinin (sadələşdirilmiş icraat materialının) məhkəmə baxışından ibtidai istintaqa prosesual rəhbərliyi həyata keçirən prokurora göndərilməsinin yeganə halını nəzərdə tutmuşdur ki, bu da əvvəlki CPM-dən fərqli olaraq işin (materialın) əlavə ibtidai istintaqa (ibtidai araşdırmaya) qaytarılması mənasını daşımır.

Qeyd olunan məsələni tənzimləyən Azərbaycan Respublikası CPM-nin 318.2-ci maddəsində nəzərdə

tutulan qaydalar məhz belə nəticəyə gəlmək üçün əsas verir.

Belə ki, həmin maddədə təsbit edilib ki, məhkəmə baxışı zamanı təqsirləndirilənin hərəkətlərində daha ağır cinayətin əlamətlərinin mövcudluğu müəyyən edildikdə məhkəmə baxışı dayandırılmalı və iş (material) başqa ittihamın irəli sürülməsi məsələsinə baxılmasından ötrü dövlət ittihamçısının vəsatəti əsasında ibtidai istintaqa prosessual rəhbərliyi həyata keçirən prokurora qaytarılmalıdır.

Bu isə o deməkdir ki, daha ağır cinayətin əlamətləri məhkəmə istintaqının gedişində müəyyən edilmiş sayılır və məhkəmə baxışının həmin mərhələsinədək tədqiq edilmiş sübutlarla müəyyən edilən bu hallar dövlət ittihamçısına təqsirləndirilən şəxsə qarşı daha ağır ittihamın irəli sürülməsindən ötrü əsasların olması haqqında nəticəyə gəlmək üçün kifayət edir və bu üzdən məhkəmədə dövlət ittihamını müdafiə edən şəxsin müəyyən edilmiş saydığı həmin əsasların araşdırılmasından və sübuta yetirilməsindən ötrü əlavə ibtidai araşdırmanın aparılmasına ehtiyac qalmır.

Digər tərəfdən o da nəzərə alınmalıdır ki, qanun işin (materialın) ibtidai araşdırmaya prosessual rəhbərliyi həyata keçirən prokurora göndərilməsindən sonra başqa ittihamın irəli sürülməsi məsələsinin həlli üçün 10 gün müddət müəyyən edib.

Fikrimizcə, cinayət işlərinin istintaqı üçün Azərbaycan Respublikası CPM-nin 218.2-ci maddəsində təsbit edilən müddətlərlə müqayisə edilməsi belə mümkün olmayan olduqca qısa müddətin müəyyən edilməsi və qanunvericinin bunu həmin iş üzrə aparılmış ibtidai araşdırma (məhkəməyəqədər icraat) dövrünə daxil etməməsi, onu göstərir ki, həmin müddət təqsirləndirilənə qarşı başqa ittihamın irəli sürülməsi məqsədilə sübutların toplanmasına və tədqiq edilməsinə yönələn geniş istintaq hərəkətlərinin yerinə yetirilməsi üçün deyil, yalnız və yalnız başqa (daha ağır) ittihamın irəli sürülməsini şərtləndirən prosessual xarakterli hərəkətlərin icra edilməsi, yeni şəxsin yeni ittiham üzrə təqsirləndirilən şəxs qismində cəlb edilməsi, bundan sonra təqsirləndirilən şəxs qismində dindirilməsi və yenidən tərtib olunmuş təqsirləndirilən şəxs qismində cəlb etmə qərarına uyğun olaraq ittiham aktının dəyişdirilməsi üçün müəyyən edilmişdir (hesab edirik ki, yeni ittiham aktında məhkəmədə ittihamı müdafiə edən dövlət ittihamçısının daha ağır ittihamın irəli sürülməsi üçün işin prokurora göndərilməsi haqqında vəsatətinə istinad etmək və bu vəsatətdə dövlət ittihamçısının əsaslandığı məhkəmə baxışı zamanı müəyyən edilmiş halları və sübutları da göstərmək zəruridir).

Burada bir məsələyə diqqət yetirmək lazımdır ki, daha ağır cinayətin əlamətlərinin məhkəmə baxışı zamanı müəyyən edilməsi dedikdə, bu həmin halın məhkəmə baxışının bütün iştirakçıları, eləcə də məhkəmə heyəti üçün müəyyən edilmiş (sübuta yetirilmiş) sayılması demək deyil.

Qanun daha ağır ittihamın irəli sürülməsi üçün işin (materialın) prokurora qaytarılmasından ötrü prosessual əsas kimi yalnız ittiham tərəfini təmsil edən dövlət ittihamçısının və zərərçəkənin vəsatətlərini nəzərdə tutduğundan və dövlət ittihamçısının bu barədə vəsatəti olduqda işin (materialın) prokurora göndərilməsini məhkəmənin mülahizələrindən asılı olmayaraq birmənalı şəkildə onun vəzifəi kimi təsbit etdiyindən, belə nəticəyə gəlmək olar ki, daha ağır ittihamın irəli sürülməsi üçün əsaslar həmin mərhələdə yalnız ittiham tərəfinin mülahizələrinə görə və yalnız onlar (vəsatət qaldırmış şəxslər) üçün müəyyən edilmiş sayılmalı və məhkəmənin həmin şəxslərin vəsatətləri əsasında işi (materialı) prokurora göndərməsi məhkəmənin də həmin məsələ ilə bağlı ittiham tərəfinin gəldiyi nəticə ilə üst-üstə düşən mövqeydə durması kimi qəbul edilməməli, cinayət təqibinin yalnız ittiham tərəfini təmsil edən orqanlar (şəxslər) tərəfindən həyata keçirilməsi haqqında qanunun müddəasından irəli gələn və ancaq prosessual mənə kəsb edən vəzifəsi kimi qiymətləndirilməlidir.

Müzakirə edilən məsələyə belə yanaşma dövlət ittihamçısının işin (materialın) prokurora göndərilməsi haqqında vəsatətinin hüquqi təbiətinə münasibətdə təcrübədə mövcud olan fikir ayrılıqlarını aradan qaldırmış olar.

Belə ki, bir sıra mütəxəssislər Azərbaycan Respublikası CPM-nin 318.2-ci maddəsini təfsir edərkən «daha ağır cinayətin əlamətlərinin mövcudluğu müəyyən edildikdə məhkəmə irəli sürülmüş ittiham üzrə məhkəmə baxışını dayandırmalıdır» müddəasına və həmin maddədə daha ağır ittihamın irəli sürülməsi məsələsinin həllindən ötrü iş (material) prokurora qaytarıldıqda bunun haqqında əsaslandırılmış qərar çıxarmaq vəzifəsinin məhkəmənin üzərinə qoyulmasına, eləcə də işin prokurora göndərilməsi haqqında prosessual sənədin vəsatət adlandırılmasına istinad edərək dövlət ittihamçısının işin (materialın) daha ağır ittihamın irəli sürülməsi üçün prokurora göndərilməsi haqqında vəsatətini hökmən məhkəmə tərəfindən belə qərarın qəbul edilməsinə gətirib çıxaran, yeni məhkəmə üçün məcburi qüvvəyə malik olan akt kimi qəbul etməkdən imtina edirlər və dövlət ittihamçısının sözü gedən

məsələ haqqında vəsatətinə bütün digər məsələlər haqqındakı vəsatətlərə olduğu kimi yanaşmağı və həmin vəsatətdə qaldırılan məsələnin məhz məhkəmənin özünün təqsirləndirilən şəxsin hərəkətlərində daha ağır cinayətin əlamətlərinin olub-olmamasına, yəni vəsatətin əsaslılığına dair gəlidiyi nəticələr (başqa sözlə, məhkəmənin öz mülahizələri) əsasında həll edilməsini təklif edirlər.

Misal üçün, Naxçıvan MR Ali Məhkəməsində 26 sentyabr 2001-ci il tarixdə baxılmış C.-nin Azərbaycan Respublikasının 01 sentyabr 2000-ci ilədək qüvvədə olmuş Cinayət Məcəlləsinin 243-cü maddəsi ilə təqsirləndirilməsinə dair cinayət işi üzrə dövlət ittihamçısının daha ağır ittihamın irəli sürülməsi məsələsinin həlli üçün işin ibtidai istintaqa prosessual rəhbərliyi həyata keçirən prokurora göndərilməsi haqqında vəsatəti yuxarıda göstərilən mülahizələrə əsasən məhkəmə tərəfindən təmin edilməmiş və məhkəmə baxışı təqsirləndirilən şəxsə qarşı irəli sürülmüş ilkin ittiham üzrə davam etdirilmişdir.

Bu mövqeydən çıxış edən mütəxəssislərin fikrincə məsələyə başqa cürə yanaşma məhkəmə baxışında ittiham tərəfinə üstünlük verilməsinə və Cinayət Prosesual Məcəlləsinin 28, 32-ci maddələrində öz əksini tapmış çəkişmə, cinayət mühakimə icraatının obyektivliyi, qərəzsizliyi və ədalətliyi prinsiplərinin pozulmasına gətirib çıxara bilər.

İlk baxışdan belə fikir kifayət qədər əsaslı görünür.

Təsəvvür edək ki, məhkəmə baxışı zamanı dövlət ittihamçısı təqsirləndirilən şəxsin hərəkətlərində daha ağır cinayətin əlamətlərinin olması qənaətinə gələrək işin ibtidai istintaqa prosessual rəhbərliyi həyata keçirən prokurora göndərilməsi haqqında vəsatət qaldırdığı halda, müdafiə tərəfi nəinki dövlət ittihamçısı ilə razılaşmır, hətta onun əksinə olaraq məhkəmədə baxılan ittihamla müqayisədə təqsirləndirilən şəxsin hərəkətlərində daha yüngül cinayətin əlamətlərinin olmasını iddia edərək təqsirləndirilənin əməlinə Cinayət Məcəlləsinin daha yüngül məsuliyyət müəyyən edən normasını tətbiq etməyi öz vəsatətində məhkəmədən xahiş edir.

Həqiqətən də məhkəmənin belə vəziyyətdə Azərbaycan Respublikası CPM-nin 318.2-ci maddəsinin imperativ qaydaları çərçivəsində hərəkət edərək icraatı dayandırmaqla daha ağır ittihamın irəli sürülməsi məsələsinin həlli üçün işin prokurora göndərilməsi haqqında qərar çıxarması, onun müdafiə tərəfinin vəsatətinə laqeydlik göstərməsi, ittiham tərəfinin mövqeyini (vəsatətini) birmənalı olaraq müdafiə etməsi kimi görsənmirmi ?

Əslində bu ilk baxışdan belə görsənən yanlış təsəvvürdür, bir şərtlə ki, dövlət ittihamçısının işin prokurora qaytarılması haqqında vəsatətinin hüquqi təbiətinə münasibət yuxarıda şərh edilən tərzdə olsun, yəni məhkəmənin həmin vəsatət əsasında işi prokurora göndərməsi daha ağır ittihamın irəli sürülməsi ilə bağlı məhkəmənin də mövqeyinin ifadəsi kimi deyil, sadəcə və sadəcə cinayət prosesinin davamlı olaraq həyata keçirilməsini təmin edən prosessual xarakterli hərəkət kimi başa düşülsün.

Belə olduqda, məhkəmənin dövlət ittihamçısının vəsatəti əsasında işi prokurora göndərməsi daha ağır ittiham irəli sürüldükdən və iş məhkəməyə qaytarıldıqdan sonra onu həmin ittihamın əsaslı olub-olmamasını araşdırmaq, düzgün olmadıqda onu yüngülləşdirmək və yaxud həmin yeni ittiham üzrə təqsirləndirilən şəxsə bəraət vermək, yəni müdafiə tərəfinin iştirakı ilə yeni ittiham üzrə obyektiv araşdırma aparmaq və bu araşdırmanın nəticələrinə söykənən özünün mülahizələri əsasında yekun qərar qəbul etmək imkanından qətiyyənlə məhrum etmir.

Odur ki, dövlət ittihamçısının vəsatəti əsasında məhkəmənin hökmən işi prokurora qaytarması haqqında qərar verməsi çəkişmə prinsipinin pozulmasına səbəb olan hal kimi qəbul edilə bilməz.

Əksinə, məhkəmə tərəfindən dövlət ittihamçısının vəsatətini öz mülahizələri əsasında həll etməsi (məsələn, təmin etməməsi) məhkəmənin özünə aid olmayan və dövlət ittihamçısının - məhkəmədə, prokurorun isə məhkəməyəqədər icraatda həyata keçirdiyi cinayət təqibi, ittihamın formulə və müdafiə edilməsi funksiyalarına müdaxiləsi kimi qiymətləndirilməlidir.

Çünki, vəsatəti təmin etməməklə məhkəmə faktiki olaraq ittihamla dair öz mövqeyini ifadə etmiş olur və özünün mülahizələrinə uyğun olaraq dövlət ittihamçısını təqsirləndirilən şəxsə qarşı irəli sürülmüş ilkin ittihamı müdafiə etmək məcburiyyəti qarşısında qoyur.

Bir çoxları dövlət ittihamçısının daha ağır ittihamın irəli sürülməsi məsələsinin həlli üçün işin ibtidai istintaqa prosessual rəhbərliyi həyata keçirən prokurora qaytarılması haqqında vəsatətinə uyğun olaraq

məhkəmənin işin prokurora göndərilməsi haqqında qərar qəbul etməsini məhkəmənin yekun qərar çıxarırlarkən müşavirə otağında həll etməli olduğu məsələlərə, yəni o cümlədən irəli sürülmüş ittihamın əsaslılığına, əməlin sübuta yetirilib-yetirilməməsinə qabaqcadan qiymət verməsi, yəni prosessual qanunun pozulması kimi təfsir edirlər.

Dövlət ittihamçısının işin prokurora göndərilməsi haqqında vəsatətinin hüquqi təbiətinə yuxarıda şərh olunan qaydada yanaşma belə fikirlər üçün də əsasları aradan qaldırmış olur, çünki dövlət ittihamçısının vəsatətinə görə məhkəmənin başqa ittihamın irəli sürülməsindən ötrü işin prokurora göndərilməsi haqqında qərar verməsi heç də onu gələcəkdə irəli sürüləcək yeni ittihamı qeyd-şərtsiz düzgün ittiham kimi qəbul etmək və həmin ittihamı təsdiq edən yekun qərar çıxarmaq məcburiyyəti qarşısında qoymur, çünki artıq qeyd olunduğu kimi, məhkəmənin dövlət ittihamçısının vəsatəti əsasında qərar verməsi sadəcə prosessual xarakterli hərəkət olmaqla məhkəmənin ilkin və yaxud yeni ittihamla bağlı mövqeyinin ifadəsi kimi çıxış etmir.

Lakin bütün yuxarıda söylənilən fikirlərə rəğmən etiraf etməliyik ki, Azərbaycan Respublikası CPM-nin 318.2-ci maddəsi həqiqətən də işin prokurora göndərilməsi haqqında qərarı əsaslandırmaq vəzifəsini məhkəmənin üzərinə qoymaqla və dövlət ittihamçısının bu məsələ ilə bağlı məhkəməyə müraciətini vəsatət adlandırmaqla sözü gedən məsələ ilə bağlı müəyyən fikir ayrılıqları üçün əsaslar yaradır .

Odur ki, bu fikir ayrılıqlarının məhkəmə təcrübəsinə geniş sirayət etməməsi üçün təklif edirik ki, CPM-nin 318.2-ci maddəsilə məhkəmənin üzərinə qoyulan işin prokurora qaytarılması haqqında qərarı əsaslandırmaq vəzifəsi təqsirləndirilən şəxsə qarşı yeni ittihamın irəli sürülməsinin məhkəmə tərəfindən əsaslandırılması kimi təfsir edilməsin. Hazırkı vəziyyətdə çıxış yolu kimi, bu müddəanı ittihamın deyil, məhz işin prokurora göndərilməsinin və iş üzrə icraatın dayandırılmasının bir prosessual hərəkət olaraq məhkəmə tərəfindən əsaslandırılması kimi şərh etmək olar.

Lakin, qanunun şərh edilən müddəası müxtəlif yanaşmalara yol açdığından, onun CPM-nin 318.2-ci maddəsindən tamamilə çıxarılması və daha ağır ittihamın irəli sürülməsi üçün işin prokurora göndərilməsini əsaslandırmaq vəzifəsinin dövlət ittihamçısının üzərinə qoyulması, fikrimizcə, daha düzgün olardı.

Həmin məsələ ilə bağlı dövlət ittihamçısının məhkəməyə müraciətinin qanunda vəsatət adlandırılmasını da uğurlu saymaq olmaz.

Çünki, vəsatət məhkəməyə ünvanlanan xahiş olmaqla, bu müraciətdə qaldırılan məsələnin son nəticədə məhkəmənin öz mülahizələri əsasında həll edilməsini ehtiva edir.

Sözü gedən məsələ ilə bağlı vəsatət isə yuxarıda qeyd etdiyimiz kimi ittihamın formulə edilməsi ilə bağlı olduğundan məhkəməyə mülahizə sərbəstliyi vermir və məhkəməni qeyd - şərtsiz həmin vəsatəti təmin etmək məcburiyyəti qarşısında qoyur.

Belə olan halda dövlət ittihamçısının həmin müraciətini vəsatət adlandırmaq düzgün deyil.

Fikrimizcə, Azərbaycan Respublikası CPM-nin 318.2-ci maddəsində belə məsələlərlə bağlı dövlət ittihamçısının müraciətinin vəsatət deyil, rəy adlandırılması, həmin maddəyə bu rəyin yazılı olması və onun məhkəmədə araşdırılmış sübutlar əsasında dövlət ittihamçısının özü tərəfindən əsaslandırılması haqqında müddəaların əlavə edilməsi şərh edilən normanın tətbiqi ilə bağlı problemlərin həllinə xidmət etmiş olardı.

Azərbaycan Respublikası CPM-nin 318.2-ci maddəsində nəzərdə tutulan qaydalar şərh edilərkən aşağıdakı məsələyə də diqqət yetirilməsini vacib sayırıq.

Həmin maddədə təsbit edilmişdir ki, iş (material) ibtidai istintaqa prosessual rəhbərliyi həyata keçirən prokurora göndərildikdən sonra, «prokuror tərəfindən təqsirləndirilən şəxsə qarşı yeni ittiham irəli sürülsə», məhkəmə baxışa təzələnilir.

Qanunun qeyd olunan norması təcrübədə olduqca geniş təfsir edilir və daha ağır ittihamın irəli sürülməsi məsələsinin həllindən ötrü işin ibtidai istintaqa prosessual rəhbərliyi həyata keçirən prokurora göndərilməsi haqqında məhkəmədə vəsatət qaldırmış dövlət ittihamçısının mövqeyindən asılı olmayaraq ibtidai istintaqa prosessual rəhbərliyi həyata keçirən prokurorun bu mövzuda tamamilə

sərbəst olması, yəni yeni ittihamın irəli sürülməsi məsələsini öz mülahizələri əsasında həll etməsi kimi başa düşülür.

Buna misal olaraq Naxçıvan MR Hərbi Məhkəməsində 30 iyun 2003-cü il tarixdə baxılmış Ş-nin Azərbaycan Respublikası CM-nin 331.3, 341.1 və 342.2-ci maddələri ilə təqsirləndirilməsinə dair cinayət işini göstərmək olar, hansında ki, ibtidai istintaqa prosessual rəhbərliyi həyata keçirən prokuror 318.2-ci maddənin məhz yuxarıda göstərilən təfsirinə əsaslanaraq təqsirləndirilən şəxsə qarşı yeni ittihamın irəli sürülməsi üçün əsasların olmaması haqqında nəticəyə gəlmiş və iş məhkəməyə qaytarıldıqdan sonra məhkəmə baxışı ilkin ittiham üzrə davam etdirilmişdir. (düzdür, həmin prosesdə daha ağır ittihamın irəli sürülməsi üçün işin prokurora göndərilməsi haqqında vəsatəti zərərçəkən şəxs qaldırmış, lakin dövlət ittihamçısı da həmin vəsatətə qarşı çıxmamışdır).

Fikrimizcə şərh edilən normanın belə geniş təfsir edilməsi düzgün deyil.

İlk növbədə ona görə ki, məhkəmə baxışında dövlət ittihamçısı təqsirləndirilənin əməlinə daha ağır cinayətin əlamətlərinin olması haqqında nəticəyə gəldikdən sonra onunla prokuror arasında həmin məsələyə dair fikir ayrılığının yaranması və bu üzdən təqsirləndirilən şəxsə qarşı yeni ittihamın irəli sürülməməsi iş məhkəməyə qaytarıldıqdan sonra dövlət ittihamçısının ittihamın müdafiəsi ilə bağlı fəaliyyətinə formal xarakter verən, əslində ümumiyyətlə bu funksiyanın prosessual qanunun tələblərinə uyğun olaraq yerinə yetirilməsini mümkün olmayan hal kimi çıxış edir.

Axi belə vəziyyətdə dövlət ittihamçısı nə etməlidir ?

Ya o, düzgün saymadığı ittihamı müdafiə etməli, ya da ki, ibtidai istintaqa prosessual rəhbərliyi həyata keçirən prokuror onunla razılaşana qədər eyni vəsatəti qaldırmalıdır.

Aydındır ki, nə birincisini nə də ki, ikinci nəticəni qəbul etmək mümkün deyil, çünki heç biri ədalət mühakiməsinin prinsipləri və məqsədləri ilə bir araya sığmır.

İbtidai istintaqa prosessual rəhbərliyi həyata keçirən prokuror da, məhkəmədə dövlət ittihamını müdafiə edən dövlət ittihamçısı da vahid cinayət təqibi funksiyasını həyata keçirirlər, lakin həmin vəzifəli şəxslər bu funksiyaları cinayət işi üzrə icraatın müxtəlif mərhələlərində yerinə yetirdikləri üçün onlar arasında tarazlıq yaratmaq və icraatın mərhələsinin xüsusiyyətlərindən irəli gələn müstəsnalığı tanımaq olmaz.

Cinayət təqibi məhkəməyəqədər icraat dövrü başlayır və məhkəmədə sona çatır, yəni ibtidai istintaqa prosessual rəhbərliyi həyata keçirən prokuror cinayət təqibinin həyata keçirilməsi ilə bağlı fəaliyyətini bitirdikdən sonra dövlət ittihamçısı sonuncu, deməli daha yüksək mərhələdə həmin funksiyanın icrasına başlayır.

Bu üzdən və dövlət ittihamçısının prosessual qanunda nəzərdə tutulan hüquqlarına (o cümlədən onun istintaqa prosessual rəhbərliyi həyata keçirmiş prokurorun mövqeyindən asılı olmayaraq ittihamdan imtina etmək imkanına) istinadən belə nəticə çıxarmaq olar ki, məhkəmə icraatı mərhələsində ittihamın müdafiəsi ilə bağlı dövlət ittihamçısına verilən mülahizə sərbəstliyi onun cinayət təqibinin bundan əvvəlki mərhələsinə qiymət vermək və ittihamla razılaşmadıqda daha ağır ittihamın irəli sürülməsinə yönələn və icrası ona qədər cinayət təqibinin həyata keçirilməsinə rəhbərlik etmiş prokuror üçün mütləq olan göstəriş vermək səlahiyyətində olması kimi başa düşülməlidir.

Başqa sözlə, məhkəmə dövlət ittihamçısının təqsirləndirilən şəxsə qarşı daha ağır ittihamın irəli sürülməsi üçün əsasların olması haqqında mövqeyinə uyğun olaraq işin (materialın) ibtidai istintaqa rəhbərlik etmiş prokurora göndərilməsi haqqında qərar qəbul etdikdə, dövlət ittihamçısının ittihamı dair mövqeyi ilə bağlı onunla prokuror arasında mübahisələrə yol verilməməli və ittihamın irəli sürülməsini mümkün olmayan, məsələn, həmin dövrdə təqsirləndirilən şəxsin vəfat etməsi və yaxud cinayət qanununun dəyişməsi nəticəsində irəli sürülməli olan ittihamın məzmununu təşkil edən əməlin dekriminallaşdırılması kimi mübahisəsiz qəbul edilən müstəsna hallar olmadıqda, təqsirləndirilənə qarşı hökmən yeni daha ağır ittiham irəli sürülməlidir.

Belə nəticəyə gəlmək üçün əsas verən hallardan biri də odur ki, yuxarıda qeyd etdiyimiz kimi işin daha ağır ittihamın irəli sürülməsi məsələsinin həllindən ötrü ibtidai istintaqa prosessual rəhbərliyi həyata keçirən prokurora göndərilməsi həmin işlə bağlı geniş istintaq hərəkətlərini yerinə yetirməklə əlavə

ibtidai istintaqın aparılmasına, o cümlədən əlavə sübutların toplanmasına və onların qiymətləndirilməsinə yol vermir.

Bu vəziyyətdə, prokurorun məhkəmə baxışında ibtidai araşdırma dövründə toplanmış sübutlara artıq dövlət ittihamçısı tərəfindən qiymət verildiyi üçün yenidən həmin sübutlara istinad etməyə, eyni zamanda qanunun mənasına görə məhkəmə araşdırmasının predmeti olmayan başqa sübutları toplayıb onlara əsaslanmaqla heç bir yeni halı müəyyən etməyə imkanı olmadığı halda, dövlət ittihamçısının məhkəmə araşdırmasının nəticələrinə əsaslanan qənaəti ilə razılaşmamasını hər hansı bir dəlilə, sübuta söykənən əsaslandırılmış mövqə kimi qəbul etmək olmaz.

Deməli, prosesual qanun daha ağır ittihamın irəli sürülməsi məsələsində (yeni ittihamın formulə edilməsində və əməlin tövsifində) ibtidai istintaqa prosesual rəhbərliyi həyata keçirən prokurorun məhkəmədə ittihamı müdafiə edən dövlət ittihamçısı ilə mübahisəsinə yer qoymamışdır.

Azərbaycan Respublikası CPM-nin 318.2-ci maddəsinə 2 iyul 2001-ci il tarixli qanunla zərərçəkənin də daha ağır ittihamın irəli sürülməsi məsələsinin həllindən ötrü işin ibtidai istintaqa prosesual rəhbərliyi həyata keçirən prokurora göndərilməsi haqqında vəsatət qaldırmaq hüququnu təsbit edən əlavələr edilmişdir.

Lakin dövlət ittihamçısının həmin məsələ ilə bağlı vəsatətinə münasibətdən fərqli olaraq, qanunverici zərərçəkənin vəsatətini hökmən işin (materialın) prokurora göndərilməsinə gətirib çıxaran prosesual akt kimi deyil, məhkəmənin mülahizələri əsasında həll edilən müraciət kimi təsbit etmişdir.

Artıq qeyd etdiyimiz kimi, belə hesab edirik ki, dövlət ittihamçısının vəsatətinin qanunda birmənalı olaraq işin prokurora göndərilməsinə səbəb olan akt kimi təsbit edilməsi ittiham və ədalət mühakiməsi funksiyalarının bir-birindən ayrılmasından, yəni ittihamın irəli sürülməsi və müdafiə edilməsi vəzifələrinin prokurorun (dövlət ittihamçısının), ədalət mühakiməsinin həyata keçirilməsi vəzifəsinin isə məhkəmənin üzərinə qoyulmasından və nəticə etibarlı ilə məhkəmənin tərəfsizliyinə təminatlar yaratmaq məqsədindən irəli gəlir.

Belə olan halda qeyd olunan normada zərərçəkənin vəsatətində qaldırılan məsələnin məhkəmənin mülahizələrinə görə həll edilməsi qaydasının nəzərdə tutulması, məhkəmənin qabaqcadan (yekun qərar çıxarmaq üçün müşavirəyə gedəndək) ittihama dair fikrini bildirməsi, vəsatətin əsaslı olması haqqında nəticəyə gəlib onu təmin etdikdə isə, yeni (daha ağır) ittihamın irəli sürülməsi funksiyasına müdaxiləsi və tərəfsizliyini əldən verməklə ittiham tərəfinin mövqeyinə keçməsi, faktiki olaraq zərərçəkənin vəsatətinə tərəfdar çıxdığı üçün artıq yeni ittiham irəli sürülüb iş məhkəməyə qaytarıldıqdan sonra həmin ittihamla bağlı obyektiv və qərəzsiz məhkəmə araşdırmasını aparmaq imkanını itirməsi demək deyilmi ?

Təsəvvür edək ki, zərərçəkən təqsirləndirilən şəxsin hərəkətlərində daha ağır cinayətin əlamətinin olması haqqında nəticəyə gəlib yeni ittihamın irəli sürülməsi üçün işin prokurora qaytarılması haqqında vəsatət qaldırdığı halda, məhkəmədə ittihamı müdafiə edən dövlət ittihamçısı həmin vəsatətlə razılaşmır. Məhkəmə isə CPM-nin 318.2-ci maddəsinə görə bu məsələnin həllində mülahizə sərbəstliyinə malik olduğu üçün dövlət ittihamçısının mövqeyinin ziddinə olaraq zərərçəkənin vəsatətini əsaslı sayıb onu təmin edir.

Göründüyü kimi, burada daha ağır ittihamın irəli sürülməsi məsələsində məhkəmə dövlət ittihamçısından da irəli gedir və onun ittihama dair çıxardığı nəticədən daha sərt olan mövqeyini ortaya qoymuş olur.

Aydındır ki, belə vəziyyətdə artıq məhkəmənin tərəfsizliliyindən danışmaq və iş məhkəməyə qaytarıldıqdan sonra onun zərərçəkənin vəsatətini təmin etməklə faktiki olaraq özünün də tərəfdar çıxdığı yeni ittiham üzrə obyektiv araşdırma aparacağına ümid bəsləmək mümkün deyil.

Düşünürük ki, həm dövlət ittihamçısının, həm də ki, zərərçəkənin vəsatətinə münasibətdə məhkəmənin yalnız və yalnız ədalət mühakiməsini həyata keçirən orqan olmasından və onun tərəfsizliyini qorumaq məqsədindən çıxış etməklə məsələyə eyni məntiqlə yanaşılmalı və zərərçəkənin vəsatəti onun əsaslılığına dair məhkəmənin gəldiyi qənaətə görə deyil, cinayət təqibini həyata keçirən dövlət ittihamçısının mülahizələri əsasında həll edilməlidir.

Odur ki, CPM-nin 318.2-ci maddəsinin zərərçəkənin vəsatətinin məhkəmə tərəfindən həll edilməsinə

təsbit edən normasını aşağıdakı redaksiyada verilməsini təklif edirik : «Məhkəmə baxışı zamanı təqsirləndirilən şəxsin əməlinə daha ağır cinayətin əlamətlərinin mövcudluğu barədə zərərçəkmiş şəxsin və ya onun hüquqi varisinin, nümayəndəsinin (qanuni nümayəndəsinin) vəsatəti olduqda, dövlət ittihamçısı həmin vəsatətə yazılı və əsaslandırılmış rəyini məhkəməyə təqdim etməklə tərəfdar çıxarsa məhkəmə bu maddədə nəzərdə tutulmuş qaydada işin (materialın) ibtidai istintaqa prosessual rəhbərliyi həyata keçirən prokurora göndərilməsi haqqında qərar çıxarmalıdır.

İctimai-xüsusi ittiham qaydasında cinayət təqibi üzrə icraatda dövlət ittihamçısının ittihamdan imtina etdiyi hallarda cinayət təqibini davam etdirən xüsusi ittihamçı qismində tanınmış zərərçəkən şəxs (onun hüquqi varisi, qanuni nümayəndəsi), eləcə də xüsusi ittihamçının nümayəndəsi daha ağır ittihamın irəli sürülməsi məsələsinin həlli üçün işin ibtidai istintaqa prosessual rəhbərliyi həyata keçirən prokurora göndərilməsi haqqında yazılı və əsaslandırılmış vəsatət qaldırıldıqda da məhkəmə eyni qərarı çıxarmalıdır.

Bu halda ibtidai istintaqa prosessual rəhbərliyi həyata keçirən prokuror xüsusi ittihamçının vəsatəti ilə razılaşarsa təqsirləndirilən şəxsə qarşı bu maddədə nəzərdə tutulan qaydada yeni ittiham irəli sürülür, ittiham irəli sürülmədikdə isə, eyni əsalarla həmin vəsatətin yenidən qaldırılmasına yol verilmir.»

Zərərçəkənin vəsatəti ilə bağlı təklif etdiyimiz qaydanın göstərilən redaksiyada verilməsini həm də onunla izah edirik ki, ictimai və ictimai-xüsusi ittiham qaydasında cinayət təqibi üzrə icraatda məhkəmədə dövlət adından cinayət təqibini həyata keçirmək vəzifəsi prosessual qanunla zərərçəkənin deyil, dövlət ittihamçısının üzərinə qoyulmuşdur ki, bu da hər ikisinin ittiham tərəfini təmsil etmələrinə baxmayaraq, prosessual statusları, səlahiyyətlərinin həcmi baxımından (o cümlədən yeni ittihamın irəli sürülməsi məsələsində) onlar arasında müəyyən fərqlərin qoyulmasını labüd edir.

Odur ki, məhkəmədə yeni ittihamın irəli sürülməsi və ittihamın müdafiə edilməsi məsələsində həlledici rolu olan prosessual fiqurun-dövlət ittihamçısının bu məsələ ilə bağlı tutduğu mövqeyindən asılı olmayaraq, məhkəmənin məsələnin həllini öz üzərinə götürməklə yalnız zərərçəkənin vəsatəti ilə kifayətlənib işin prokurora göndərilməsi haqqında qərar verməsi cinayət təqibinin məhkəmədə dövlət ittihamçısı tərəfindən həyata keçirilməsinə dair və bununla bağlı olan digər prosessual qaydaların pozulması kimi qiymətləndirilməlidir.

Xüsusi ittihamçı ilə bağlı ayrıca qaydanın Azərbaycan Respublikası CPM-nin 318.2-ci maddəsinə daxil edilməsini onunla izah edirik ki, ictimai ittiham qaydasında cinayət təqibi üzrə icraatda iştirak edən zərərçəkəndən fərqli olaraq, ictimai-xüsusi ittiham qaydasında cinayət təqibi üzrə icraatda xüsusi ittihamçı qismində tanınan zərərçəkən, onun hüquqi varisi CPM-nin 88.4.7-ci maddəsinə görə dövlət ittihamçısı ittihamdan imtina etdikdə belə, təqsirləndirilən şəxsə qarşı cinayət təqibini davam etdirmək hüququna malikdirlər.

Odur ki, cinayət təqibini həyata keçirən xüsusi ittihamçı ilə dövlət ittihamçısıyla birgə prosesdə iştirak edən zərərçəkəni onların prosessual hüquqlarının həcmi baxımından fərqləndirməmək mümkün deyil, çünki ikinci halda ittihamın müdafiə edilməsinə, o cümlədən əsaslar olduqda yeni ittihamın irəli sürülməsinə dair vəzifələri dövlət ittihamçısı yerinə yetirirsə, cinayət təqibini xüsusi ittihamçı tək cəmə həyata keçirdikdə bununla bağlı məhkəmədə ortaya çıxan bütün məsələləri o özü həll edir və bunun üçün də müvafiq prosessual imkanlara malik olmalıdır.

Baxmayaraq ki, qeyd etdiyimiz halda cinayət təqibini həyata keçirən xüsusi ittihamçı ilə məhkəmədə ittihamı müdafiə edən dövlət ittihamçısının prosessual statusu, hüquq və vəzifələri arasında bir çox oxşarıqlar yaranır, bununla belə onları tamamilə eyniləşdirmək də düzgün deyil.

Yuxarıda qeyd etdiyimiz kimi, dövlət ittihamçısı vahid cinayət təqibi funksiyasını daha yüksək mərhələdə davam etdirən prosessual şəxs olduğundan ona qədər aparılan cinayət təqibinə onu bu vəzifə ilə yükləmiş dövlət adından qiymət vermək, qüsurları aşkar etdikdə (o cümlədən ittihamın həcmi ilə bağlı), onların düzəldilməsi, yeni daha ağır ittihamın irəli sürülməsi haqqında prokurora icrası mütləq olan göstərişlər vermək səlahiyyətindədir.

İctimai-xüsusi ittiham qaydasında cinayət təqibi üzrə icraatda iştirak edən xüsusi ittihamçı isə, dövlət ittihamçısı ittihamdan imtina etdikdən sonra cinayət təqibini davam etdirdiyi hallarda belə, təqsirləndirilən şəxsə qarşı ittiham irəli sürmək hüququnu əldə etmir, çünki Azərbaycan Respublikası CPM-nin 37.3, 38.1, 223.2-ci maddələrinin mənasına görə ictimai-xüsusi ittiham qaydasında cinayət təqibində də şəxsə qarşı ittihamı irəli sürmək hüququ müvafiq dövlət orqanının (müstəntiqin, prokurorun)

səlahiyyətlərinə aiddir.

Odur ki, xüsusi ittihamçı ilə bağlı təklif etdiyimiz normada bir tərəfdən ona cinayət təqibini real olaraq həyata keçirmək imkanını qazandırmaq məqsədindən, onunla dövlət ittihamçısı arasında olan prosessual oxşarıqlardan və məhkəmənin yalnız ədalət mühakiməsi funksiyasını həyata keçirməsindən irəli gələn qaydanı, yeni cinayət təqibini təkbəşinə həyata keçirən xüsusi ittihamçının vəsatəti olduqda məhkəmənin hökmən işin prokurora göndərilməsi haqqında qərar qəbul etmək vəzifəsini, digər tərəfdən xüsusi ittihamçı təqsirləndirilən şəxsə qarşı ittihamın irəli sürməsi məsələsini həll etmək səlahiyyətində olmadığından, onun vəsatətində qaldırılan məsələnin ibtidai istintaqa prosessual rəhbərliyi həyata keçirən prokurorun mülahizələri əsasında həll edilməsini nəzərdə tutmuşuq (bu halda da əlavə ibtiai istintaq aparılmamalı, sadəcə prokuror məhkəməyəqədər icraat zamanı toplanmış sübutlarla xüsusi ittihamçının vəsatətdə gətirdiyi əsasları müqayisə etməli və bunun nəticəsində, əlavə istintaq hərəkətləri aparmadan yeni ittihamın irəli sürülmə-sürülməməsi məsələsini həll etməlidir).

Azərbaycan Respublikası CPM-nin 318.2-ci maddəsinin tətbiqi ilə bağlı təcrübədə mübahisələr yaradan məsələlərdən biri də yeni ittihamın irəli sürülməsindən ötrü işin prokurora göndərilməsinin əsası kimi maddədə göstərilən «daha ağır cinayətin əlamətləri» formuləsinin təfsiridir.

Bəzən «daha ağır cinayət» formuləsi olduqca geniş təfsir edilir və həmin ifadə altında təqsirləndirilən şəxsin əməlinin cinayət qanununun daha ağır məsuliyyət müəyyən edən normasına tövsif edilməsi və yaxud tövsif dəyişməsə də əməlin faktik məzmun baxımından ağırlaşması (məsələn, cinayətin ittihamda göstərilməyən əlavə epizodlarının müəyyən edilməsi) ilə yanaşı təqsirləndirilənin ittihamda göstəriləndən savayı başqa cinayəti (cinayətləri) törətməsi də başa düşülür.

Azərbaycan Respublikası CPM-nin 318.2-ci maddəsinin komentariyasında həmin məsələ məhz bu tərzdə şərh olunmuş və təqsirləndirilən şəxsə qarşı yeni cinayət hadisəsinə görə ittihamın irəli sürülməsi zərurəti də məhkəmə baxışının predmetini təşkil edən ilkin ittihamın ağırlaşması, yeni işin prokurora göndərilməsi üçün əsas verən hal kimi göstərilmişdir.

Belə yanaşmaya misal olaraq artıq yuxarıda adı çəkilən C-nin Azərbaycan Respublikasınının 01 sentyabr 2000-ci ilədək qüvvədə olmuş CM-nin 243-cü maddəsi ilə təqsirləndirilməsinə dair cinayət işini göstərmək olar. Həmin işə dair məhkəmə baxışında dövlət ittihamçısı C-nin CM-nin 243-cü maddəsi ilə məsuliyyətə cəlb edilməsinə səbəb olan cinayət hadisəsinə törətdikdən sonra yenidən CM-nin 242-ci maddəsində göstərilən fərarilik cinayətini törətməsini ona qarşı CM-nin 243-cü maddəsi ilə irəli sürülmüş məhkəmə baxışının predmetini təşkil edən ilkin ittihamın ağırlaşdırılması, yeni işin prokurora göndərilməsi üçün əsas verən hal kimi qiymətləndirmiş və bu haqda məhkəmə qarşısında vəsatət qaldırmışdır.

Məsələyə bu cür yanaşma ilə razılaşmaq olardı, əgər işin CPM-nin 318.2-ci maddəsində müəyyən edilən qaydada prokurora göndərilməsini onun əlavə ibtidai araşdırmaya qaytarılması kimi qəbul etsəydik.

Lakin, yuxarıda qeyd etdiyimiz kimi, CPM-nin 318.2-ci maddəsinin mətni işin daha ağır ittihamın irəli sürülməsi üçün prokurora göndərilməsi ilə onun əlavə ibtidai araşdırmaya (istintaqa) qaytarılmasını eyniləşdirməyə əsas vermir.

CPM-nin 318.2-ci maddəsinin məzmunundan aydın görünür ki, qanun ibtiai istintaqa prosessual rəhbərliyi həyata keçirən prokurora cəmi 10 gün müddət ayırmaqla onun üzərinə həmin müddət ərzində əlavə istintaq aparmaq və bu yolla təqsirləndirilən şəxsə qarşı yeni-daha ağır ittihamın irəli sürülməsi üçün əsaslar axtarmaq vəzifəsini deyil, yalnız bu ittihamı formulə edib onun təqsirləndirilən şəxsə qarşı irəli sürülməsini şərtləndirən konkret və çox məhdud prosessual hərəkətləri yerinə yetirmək vəzifəsini qoyur.

Çünki yeni ittihamın irəli sürülməsi üçün əsaslar dövlət ittihamçısına görə artıq işdə var və bu əsaslar ona təqsirləndirilənin əməlinə daha ağır cinayətin əlamətlərinin olması haqqında nəticəyə gəlmək üçün kifayət edir.

Bir də ki, qanunla qəti olaraq müəyyən edilən 10 gün ərzində hər hansı yeni cinayət hadisəsinin ibtidai araşdırılmasını başa çatdırmaq və bununla yanaşı onun kifayət qədər hərtərəfli, tam və obyektiv olmasını təmin etmək mümkündürmü?

Unutmayaq ki, Azərbaycan Respublikası CPM-nin 218.2.1-ci maddəsi hətta böyük ictimai təhlükə törətməyən cinayətlərin ibtidai araşdırılması üçün 2 aya qədər müddət müəyyən edib.

İndi təsəvvür edək ki, təqsirləndirilən şəxsə qarşı yeni ittihamın irəli sürülməsi üçün əsas yaradan hal onun başqa bir və yaxud bir neçə xüsusilə ağır cinayət hadisəsini (hadisələrini) törətməsidir.

Aydındır ki, 10 gün ərzində başlanılıb da bitirilən yeni cinayət hadisəsi üzrə ibtiai araşdırmanın keyfiyyətindən danışmaq və belə araşdırmanın nəticəsində irəli sürülən ittihamın məhkəmədə uğurla yoxlamadan keçməsinə ümid bəsləmək mümkün deyil.

Ona görə də hesab edirik ki, CPM-nin 318.2-ci maddəsi işin prokurora göndərilməsinin əsası kimi həmin maddədə təsbit edilmiş «daha ağır cinayət» ifadəsi altında təqsirləndirilən şəxsin ilkin ittihamda göstəriləndən başqa digər cinayəti törətməsi halını nəzərdə tutmur, çünki yeni cinayətə görə əsaslandırılmış ittihamın irəli sürülməsi qanunun müəyyən etdiyi 10 günlük müddət ərzində mümkün deyil.

Fikrimizcə, Azərbaycan Respublikası CPM-nin 318.1-ci maddəsi də məhz belə nəticəyə gəlmək üçün əsas verir.

Belə ki, həmin normaya görə məhkəmə baxışında cinayət işinə (sadələşdirilmiş icraat materialına, xüsusi ittiham qaydasında şikayətə) yalnız təqsirləndirilən şəxsə qarşı irəli sürülmüş və ya məhkəməyə verilən ittiham daxilində baxılır.

Bu isə, o deməkdir ki, şəxsin ittihamda göstəriləndən savayı digər cinayəti törətməsi ilkin ittihamla bağlılığı olmayan və onun həddlərindən kənara çıxan, yeni məhkəmə baxışının predmetinə daxil olmayan məsələdir.

Çünki təqsirləndirilənin ittiham olunduğu cinayətdən başqa bir və yaxud bir neçə cinayət hadisələrini törətməsi məhkəmə araşdırmasının predmetini təşkil edən cinayətə görə ona qarşı irəli sürülmüş ittihamın yanlış sayılmasına və onun dəyişdirilməsinə səbəb olan hal kimi deyil, əvvəlki ittihamla heç bir əlaqəsi olmayan əlavə ittihamın irəli sürülməsi üçün əsas kimi çıxış edir.

Başqa sözlə, məhkəmə baxışında araşdırmanın məqsədi təqsirləndirilən şəxsin ona qarşı konkret ittihamın irəli sürülməsi üçün əsas olan cinayətdən başqa da cinayət hadisələrini törədib-törətməməsinə və beləliklə ona qarşı əlavə ittihamın irəli sürülməsi üçün əsasların olub-olmamasını müəyyən etmək deyil, təqsirləndirildiyi konkret cinayət hadisəsinə görə və məhz buna münasibətdə ona qarşı irəli sürülmüş ittihamın düzgün olub-olmamasını təyin etməkdir.

Odur ki, bu və yuxarıda qeyd olunan digər səbəblərə görə hesab edirik ki, məhkəmə baxışında təqsirləndirilən şəxsin ittihamda (məhkəməyə verilməsi haqqında qərarda) göstərilənlərdən başqa digər cinayət hadisələrini törətməsi faktının aşkar edilməsi həmin prosesdə ona qarşı daha ağır ittihamın irəli sürülməsindən ötrü işin prokurora göndərilməsi üçün əsas ola bilməz.

Hesab edirik ki, belə vəziyyətlərdə məhkəmə Azərbaycan Respublikası CPM-nin 207.6-cı maddəsində təsbit edilmiş qaydada hərəkət etməklə təqsirləndirilənin məhkəmə baxışının predmetinə daxil olmayan digər cinayət hadisəsini törətməsi haqqında məlumatı və bu hadisə ilə bağlı onda olan digər məlumatları ibtidai araşdırmanın aparılması üçün müvafiq prokurora göndərməlidir (onu da nəzərə alaraq ki, həmin hadisəyə görə cinayət işi qaldırılıb təqsirləndirilən şəxsə qarşı yeni ittiham irəli sürülsə, bu ittiham üzrə cinayət işinə ayrılıqda baxılmasına heç nə mane olmur).

Azərbaycan Respublikası CPM-nin 318.2-ci maddəsi ilə müəyyən bağlılığı olan, lakin cinayət işlərinə (sadələşdirilmiş icraat, xüsusi ittiham qaydasında materiallara) apellyasiya qaydasında baxılması zamanı ortaya çıxan bəzi, bizim fikrimizcə, problemlə görünən məsələlərə də toxunmaq istərdik.

Azərbaycan Respublikasının 02 iyul 2001-ci il tarixli Qanunu ilə Cinayət-Prosessual Məcəllənin 391.8.11-ci maddəsinə edilən əlavəyə görə Azərbaycan Respublikasının Baş Prokuroru birinci instansiya məhkəməsində dövlət ittihamçısı tərəfindən müdafiə edilmiş ittihamla müqayisədə daha ağır cinayət üzrə ittihamın irəli sürülməsinə tərəfdar çıxdıqda apellyasiya məhkəməsi cinayət işi (sadələşdirilmiş icraat materialı, xüsusi ittiham qaydasında material) üzrə apellyasiya şikayətinə (protestinə) ilkin baxış keçirilən zaman apellyasiya şikayətinə (protestinə) baxılmasına xitam verilməsi

və işin (materialın) birinci instansiya məhkəməsinə göndərilməsi haqqında qərar çıxarmalıdır.

Deyə bilərlər ki, belə qaydanın qanuna əlavə edilməsini təqsirləndirilən şəxsin əsl həqiqətdə törətmiş olduğu əmələ görə mühakimə edilməsini təmin etmək məqsədi ilə yanaşı, ədalət mühakiməsi ilə cinayət təqibi funksiyalarının ayrılması prinsipini gözləmək və məhkəmənin ittihamın irəli sürülməsi ilə bağlı məsələlərə müdaxiləsini istisna etməklə onun tərəfsizliyini qorumaq zərurəti diktə edir.

Bununla razılaşmaq və belələklə, Baş Prokurorun daha ağır ittihamın irəli sürülməsi zərurəti ilə bağlı protestinə də birinci instansiya məhkəməsində ittihamı müdafiə edən dövlət ittihamçısının vəsatəti haqqında yuxarıda söylənilən fikirləri bütövlüklə şamil etmək olmaz.

Çünki, dövlət ittihamçısının vəsatəti ilə Baş Prokurorun protestinin hüquqi təbiəti eyni deyil.

Vəsatət iş üzrə yekun qərar qəbul edilənədək dövlət ittihamçısının təqsirləndirilən şəxsə qarşı irəli sürülmüş ittihama, yəni elə həmin cinayət təqibi funksiyasını ondan əvvəlki mərhələdə həyata keçirmiş ibtidai araşdırma orqanının (prokurorun) iş üzrə gəldiyi nəticəyə dair onun mövqeyini əks etdirən aktdırsa, Baş Prokurorun protesti məhkəmə iş üzrə (o cümlədən təqsirləndirilən şəxsə qarşı irəli sürülmüş ittihamın əsaslılığına dair) yekun qərar çıxarıldıqdan sonra verildiyindən, faktiki olaraq və hüquq nöqtəyi-nəzərindən artıq onun birinci instansiya məhkəməsinin hökmünə münasibətinin ifadəsi kimi çıxış edir.

Ona görə də dövlət ittihamçısının vəsatətindən fərqli olaraq, Baş Prokurorun protestində daha ağır ittihamın irəli sürülməsi zərurəti ilə bağlı qaldırılan məsələni artıq yalnız ittiham tərəfinin səlahiyyətində olan məsələ kimi qəbul etmək və bu mənada həmin protestin müstəsnalığını tanımaq olmaz.

Çünki, nə qədər ki, iş (material) üzrə məhkəmənin yekun qərarı çıxarılmamışdı söhbət cinayət təqibini həyata keçirmək səlahiyyətində olan şəxslərin yeni ittihamın irəli sürülməsi ilə əlaqədar məhkəmədən birmənalı hərəkət etməsini tələb edən təkliflər verməsindən, yəni təqsirləndirilən şəxsə qarşı irəli sürülmüş ilkin ittihamın ağırlaşdırılmasından gedə bilərdi, lakin həmin ittiham üzrə məhkəmənin hökmü və yaxud digər yekun qərarı çıxarıldıqdan sonra artıq söhbət ittihamın deyil, məhkəmənin yekun qərarının mübahisələndirilməsindən gedə bilər.

Cinayət prosesi tərəflərinin razılaşmadıqları məhkəmə qərarının isə müvafiq yuxarı instansiya məhkəməsində araşdırılmadan (yoxlanılmadan) tərəflərdən birinin yalnız onu mübahisələndirməsi faktına görə avtomatik olaraq ləğv edilməsinə nə CPM-nin 11, 12, 22, 23, 25, 28, 32, 33-cü maddələrində təsbit edilmiş cinayət mühakimə icraatının ümumi prinsipləri, nə də ki, adi məntiq yol vermir, çünki bu halda Baş Prokurorun protesti məhkəmənin apellyasiya protestinə (şikayətinə) dair keçirdiyi ilkin baxılmanın nəticələrini, yəni məhkəmənin bu məsələ haqqında qərarını qabaqcadan müəyyən etmiş olur.

Bəs belə vəziyyətlərdə, yəni artıq birinci instansiya məhkəməsi tərəfindən məhkum edilmiş şəxsə qarşı həqiqətdən də daha ağır ittihamın irəli sürülməsi üçün əsaslar olarsa apellyasiya qaydasında işə baxan məhkəmə nə etməlidir?

Biz bu məsələnin həllini Azərbaycan Respublikası Cinayət Prosesual Məcəlləsinin apellyasiya instansiyası məhkəməsində baxış mərhələsinə aid maddələrinə problemi CPM-nin 318.2-ci maddəsində nəzərdə tutulan qaydalara oxşar tərzdə tənzimləyən müvafiq normanın əlavə edilməsində görürük.

Hesab edirik ki, Azərbaycan Respublikası CPM-nin 398-ci maddəsinə aşağıdakı redaksiyada 398.1.5-ci maddənin əlavə edilməsi məqsədəuyğun olardı.

«398.1.5 cinayət işi, sadələşdirilmiş icraat materialı, xüsusi ittiham qaydasında şikayət üzrə apellyasiya şikayətinə (protestinə) baxılmasına xitam verməklə birinci instansiya məhkəməsinin hökmünün (qərarının) ləğv edilməsi və işin (materialın) təqsirləndirilən şəxsə qarşı yeni ittihamın irəli sürülməsi məsələsinin Azərbaycan Respublikası CPM-nin 318.2-ci maddəsində müəyyən edilən müddət daxilində həlli üçün ibtidai araşdırmaya prosesual rəhbərliyi həyata keçirən prokurora göndərilməsi haqqında qərar qəbul etmək.

Apellyasiya məhkəməsi belə qərarı Azərbaycan Respublikasının Baş Prokurorunun birinci instansiya məhkəməsində dövlət ittihamçısı tərəfindən müdafiə edilmiş ittihamla müqayisədə daha ağır cinayət

üzrə ittihamın irəli sürülməsinə tərəfdar çıxması haqqında protestini, eləcə də apellyasiya baxışında ittiham tərəfini təmsil edən CPM-nin 318.2-ci maddəsində göstərilən şəxslərin təqsirləndirilən şəxsə qarşı daha ağır ittihamın irəli sürülməsi haqqında vəsatətlərini əsaslı saydıqda qəbul edə bilər.

Bu halda təqsirləndirilən şəxsə qarşı yeni ittiham irəli sürülsə ibtidai araşdırmaya prosessual rəhbərliyi həyata keçirən prokuror işi baxılması üçün aidiyyəti üzrə müvafiq birinci instansiya məhkəməsinə göndərməlidir.»

Məsələnin bu qaydada həlli, yəni apellyasiya baxışı zamanı məhkəmənin daha ağır ittihamın irəli sürülməsi zərurətinə görə işi ibtidai araşdırmaya prosessual rəhbərliyi həyata keçirən prokurora qaytarmaq səlahiyyəti baş prokurorun protesti ilə bağlı məsələnin prosessual qanunun ümumi prinsipləri əsasında həll edilməsinə imkan verərdi. Digər tərəfdən təklif olunan qayda təcrübədə bu məsələ ilə bağlı yaranan başqa bir problemi də həll etmiş olardı.

Belə ki, Azərbaycan Respublikası CPM-nin 392.3-cü maddəsi ilə apellyasiya məhkəməsinə apellyasiya baxışını məhkəmə istintaqı aparmaqla keçirmək hüququ verilmiş və CPM-nin 395-ci maddəsi belə istintaqın birinci instansiya məhkəməsində olduğu kimi CPM-nin 324-343-cü maddələri əsasında aparılmasını nəzərdə tutmuşdur.

Bu isə o deməkdir ki, birinci instansiya məhkəməsində olduğu kimi, apellyasiya məhkəməsinin də səyləri iş üzrə obyektiv həqiqətin araşdırılması (o cümlədən təqsirləndirilənə qarşı irəli sürülmüş ittihamın düzgünlüyünün yoxlanılması) üçün şəraitin yaradılmasına yönəlməlidir.

Deməli, apellyasiya baxışında aparılan məhkəmə istintaqının gedişində də təqsirləndirilən şəxsə qarşı daha ağır ittihamın irəli sürülməsi üçün əsasların ortaya çıxma bilməsini və bu əsaslara görə ittiham tərəfini təmsil edən şəxslərin təqsirləndirilənə qarşı yeni ittihamın irəli sürülməsi tələbi ilə məhkəməyə müraciət etmə hallarını istisna etmək olmaz.

Tamamilə bu hallara uyğun gələn vəziyyət Naxçıvan MR Ali Məhkəməsində A-nın Azərbaycan Respublikası CM-nin 132-ci maddəsi ilə məhkum edilməsinə dair Ordubad Rayon Məhkəməsinin 23 yanvar 2002-ci il tarixli hökmündən zərərçəkənin verdiyi apellyasiya şikayətinə baxılması zamanı yaranmışdır (işə dair apellyasiya məhkəməsinin qərarı 07 mart 2002-ci ildə çıxarılmışdır).

Bu işdə zərərçəkən P. təqsirləndirilən A. tərəfindən zorlandığına görə A-nın CM-nin 132-ci maddəsi ilə, yeni daha yüngül ittiham üzrə məhkum edilməsi ilə razılaşmayaraq rayon məhkəməsinin hökmündən apellyasiya şikayəti vermiş, təbii ki, bu apellyasiya şikayətinin dəlillərini ona ilkin baxılması zamanı yoxlamaq mümkün olmadığından həmin şikayət üzrə apellyasiya baxışı tam məhkəmə istintaqı aparılmaqla təyin edilmiş və istintaqın gedişində A-nın həqiqətən də zorlama cinayətini törətməsinə dair kifayət qədər əsaslar ortaya çıxdığından, zərərçəkən P. təqsirləndirilən şəxsə qarşı daha ağır ittihamın irəli sürülməsi məsələsinin həlli tələbi ilə məhkəmə qarşısında vəsatət qaldırmışdır.

Hazırkı vəziyyətdə Azərbaycan Respublikası Cinayət Prosesual Məcəlləsinin cinayət mühakimə icraatının apellyasiya mərhələsinə dair normaları qeyd olunan məsələnin ortaya çıxmasını mümkün etsə də, onun həll edilməsi üsullarını, yeni hüquqi tənzimləmə mexanizmini müəyyən etməmişdir.

Odur ki, CPM-nin 398-ci maddəsində göstərilən məsələləri tənzimləyən qaydanın olmamasını olduqca aktual problem kimi qiymətləndirərək, həmin maddəyə yuxarıda təsvir etdiyimiz əlavəni problemin həlli variantlarından biri kimi təklif edirik.

İstifadə edilən ədəbiyyatın siyahısı :

1. Azərbaycan Respublikasının Cinayət Prosesual Məcəlləsi
2. Azərbaycan Respublikasının Cinayət-Prosessual Məcəlləsinin komentariyası. Cəfər Hacı Həsən oğlu Mövsümovun redaktəsi ilə. Bakı.2003-cü il

Əliyev İslam Əli oğlu
*Ali Məhkəmənin hakimi, Hakimlərin Seçki
Komitəsinin üzvü*

HAKİMLƏRİN İNTİZAM MƏSULİYYƏTİNƏ CƏLB EDİLMƏSİ İLƏ BAÐLI MƏHKƏMƏ-HÜQUQ ŞURASININ FƏALİYYƏTİ

Azərbaycan Respublikasında məhkəmə sisteminin təşkilinin təmin edilməsi, vakant hakim vəzifələrinə hakim olmayan namizədlərin seçilməsinin təşkili, hakimlərin fəaliyyətinin qiymətləndirilməsi, eləcə də məhkəmələrin və hakimlərin fəaliyyəti ilə bağlı olan digər mühüm məsələlərin həlli ilə yanaşı, Məhkəmə-Hüquq Şurası hakimlərin intizam məsuliyyətinə cəlb edilməsi üzrə səlahiyyətləri həyata keçirir. Məhkəmə-Hüquq Şurasının hakimlərin intizam məsuliyyətinə cəlb edilməsi üzrə fəaliyyəti Məhkəmələr və hakimlər haqqında 10 iyun 1997-ci il tarixli və Məhkəmə-Hüquq Şurası haqqında Azərbaycan Respublikasının 28 dekabr 2004-cü il tarixli qanunları (dəyişikliklər və əlavələrlə) ilə tənzimlənir.

Məhz bu funksiyanın yerinə yetirilməsində Məhkəmə-Hüquq Şurasının hakimlərin özünüidarə orqanı kimi keyfiyyətə yeni təbiəti daha qabarıq şəkildə özünü biruzə verir. Məhkəmə-Hüquq Şurası haqqında qanunun bir sıra müddəaları belə düşünməyə əsas verir. Belə ki,

qanunun 19.2-ci maddəsinə əsasən hakimlər haqqında intizam icraatını Məhkəmələr və hakimlər haqqında qanunda göstərilmiş şəxslərin müraciətlərinə əsasən ancaq Məhkəmə-Hüquq Şurası başlaya bilər. İntizam icraatının başlanmasına səbəb olmuş məsələnin araşdırılmasından ötrü məruzəçi Məhkəmə-Hüquq Şurasının sədri tərəfindən ancaq Şuranın hakim üzvləri sırasından təyin edilir (maddə 21.2). Qanunun 21.5 və 23.2-ci maddələrinə görə, intizam icraatı üzrə məsələyə Məhkəmə-Hüquq Şurasının ancaq hakim üzvləri baxır və yalnız hakim üzvlər intizam icraatı üzrə qərarın qəbul edilməsində iştirak edirlər.

İntizam icraatı üzrə məsələlərin həll edilməsi Məhkəmə-Hüquq Şurasının fəaliyyətinin mühüm sahələrindən biri olmaqla, nəticə etibarilə ədalət mühakiməsinin keyfiyyətinin yüksəldilməsinə xidmət edir. İntizam icraatı üzrə məsələlərin həll edilməsi Məhkəmə-Hüquq Şurasının səlahiyyətlərinə aid edildikdən sonra bu orqan tərəfindən həmin icraat daxilində çox sayda işlərə baxılmış və müvafiq qərarlar qəbul edilmişdir. Hazırki işdə məqsədimiz Məhkəmə-Hüquq Şurası tərəfindən 2006-cı ilin ikinci yarısında intizam icraatı qaydasında baxılmış işlər və çıxarılmış qərarlar haqqında oxucularımızı məlumatlandırmaq və həmin qərarlarda öz əksini tapmış hakimlər tərəfindən daha çox yol verilən nöqsanlara diqqəti yönəltməkdən ibarətdir.

Məhkəmə-Hüquq Şurasının internet sahifəsində dərc olunmuş Məhkəmə-Hüquq Şurasının iclasları və intizam icraatı üzrə çıxarılmış qərarlar əsasında demək olar ki, 2006-cı ilin birinci yarısında, daha dəqiq olsaq Şuranın fevral ayının 2-dən iyun ayının 21-dək keçirilən iclaslarında intizam icraatı üzrə 17 nəfər hakimin intizam məsuliyyətinə cəlb olunması ilə bağlı məsələlərə baxılmışdır.

Hakimlərdən 13 nəfəri barəsində intizam məsuliyyətinə cəlb olunmaları və barələrində Məhkəmələr və Hakimlər haqqında qanunun 112-ci maddəsində nəzərdə tutulan intizam tədbirlərinin tətbiqinə dair qərarlar çıxarılmışdır. Dörd nəfər hakim barəsində intizam icraatına xitam verilmişdir. Şura bu hakimlər tərəfindən də konkret işlərə baxılarkən ədalət mühakiməsinin həyata keçirilməsinə dair mülki-prosessual qanunvericiliyin tələblərinin pozulduğunu müəyyən etmiş, lakin pozuntunun dərəcəsi və işin konkret hallardan çıxış edərək həmin hakimlərin intizam məsuliyyətinə cəlb olunmalarını məqsədmüvafiq hesab etməmişdir.

İntizam məsuliyyətinə cəlb olunan hakimlərə əsasən irad tutulmuş (8 hakim), 5 nəfər hakim barəsində daha sərt tədbir tətbiq edilmiş, onlara töhmət elan edilmişdir. Hakimlərdən 7 nəfəri mülki və cinayət işlərinə baxılması zamanı qanunvericiliyin tətbiqi ilə bağlı yol verdikləri nöqsalara, 6 nəfəri isə məhkəmələrdə keçirilən monitorinqin nəticəsində aşkar edilən qüsurlara görə intizam məsuliyyətinə cəlb olunmuşlar.

Barələrində İntizam məsuliyyətinə cəlb olunmaları haqqında qərarlar çıxarılan 13 nəfər hakimdən 2-si apellyasiya instansiyası Azərbaycan Respublikası Apellyasiya Məhkəməsinin), 11 nəfəri isə birinci instansiya məhkəmələrinin hakimləridir.

Artıq qeyd etdiyimiz kimi Məhkəmə-Hüquq Şurası intizam icraatına Məhkəmələr və hakimlər haqqında qanunda göstərilən şəxslərin təşəbbüsü ilə başlaya bilər. Adı çəkilən qanunun 112-ci maddəsinə görə hakimlərin intizam məsuliyyətinə cəlb edilməsi təşəbbüsü ilə çıxış etmək vəzifəsi səlahiyyətlərinə uyğun olaraq Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsinin, Naxçıvan MR Ali Məhkəməsinin, apellyasiya məhkəmələrinin sədrələrinə, Azərbaycan Respublikasının müvafiq icra hakimiyyəti orqanına (ədliyyə nazirinə) aid edilmişdir.

Təhlil edilən dövr (2006-cı ilin ilk yarımilliyi) ərzində hakimin intizam məsuliyyətinə cəlb edilməsi ilə nəticələnən 13 intizam işləri üzrə ədalət mühakiməsinin həyata keçirilməsi zamanı qanunvericiliyin tətbiqi ilə bağlı yol verilən nöqsanlara görə 3 halda Azərbaycan Respublikası

Ali Məhkəməsinin sədri və 4 halda Azərbaycan Respublikası Apellyasiya Məhkəməsinin sədri intizam icraatının başlanması təşəbbüsü ilə çıxış edərək Məhkəmə-Hüquq Şurasına müraciət etmişlər. Qalan 6 halda isə intizam icraatının başlanmasına Azərbaycan Respublikası Ədliyyə nazirliyinin məhkəmələrdə keçirdiyi monitorinqin nəticələri əsas olmuşdur.

Əksər hallarda Ali Məhkəmənin sədrinin eləcə də Apellyasiya Məhkəməsinin sədrinin Məhkəmə-Hüquq Şurasına müraciət etmələrinə işlərə baxılmasında yol verilən maddi və prosessual qanunvericiliyin tələblərinin kobud şəkildə pozulması ilə əlaqədar hakimlərin barəsində çıxarılan xüsusi qərar və qərardadlar səbəb olmuşdur. Yalnız bir halda Ali Məhkəmənin sədri vətəndaşın Yasamal Rayon Məhkəməsinin hakimindən verdiyi şikayətə əsasən həmin hakim intizam məsuliyyətinə cəlb olunması üçün Məhkəmə-Hüquq Şurasına müraciət etmişdir.

İntizam icraatına başlaması üçün səbəb olan hallara görə hakimlərin intizam məsuliyyətinə cəlb olunmaları haqqında qərarları qruplaşdırdıqda müəyyən olunur ki, 3 halda cinayət-mühakimə icraatı, 4 halda mülki-mühakimə icraatı qaydasında işlərə baxılmasında hakimlərin yol verdikləri maddi və prosessual qanunların tələblərinin pozulması, 6 halda isə Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 19 yanvar 2006-cı il tarixli fərmanı ilə əlaqədar Azərbaycan Respublikası Ədliyyə Nazirliyinin apardığı məhkəmə monitorinqinin nəticəsində aşkar edilən pozuntular intizam icraatına başlaması üçün səbəb olmuşdur.

Qeyd etmək lazımdır ki, müvafiq dövlət hakimiyyəti orqanları, Məhkəmə-Hüquq Şurası məhkəmə hakimiyyətinin müasirləşdirilməsi ilə bağlı ölkə Prezidenti cənab İlham Əliyevin 19 yanvar 2006-cı il tarixli fərmanının icrası məsələlərini daim diqqət mərkəzində saxlayırlar. Məhkəmələrdə monitorinqin aparılması da məhz həmin fərmanda dövlət başçısının məhkəmələrdə icra və əmək intizamına ciddi əməl edilməsi, süründürməçilik hallarının aradan qaldırılması barədə tapşırıqlarının icra vəziyyətinin yoxlanılması ilə bağlı olmuşdur. Monitorinq nəticəsində bəzi hakimlər tərəfindən əmək və icra intizamına riayət edilməməsi, o cümlədən Məhkəmələr və Hakimlər haqqında qanunun 6-cı maddəsinin ziddinə olaraq işlərə xüsusi geyimdə olmadan iclas zalında deyil, məhkəmə icraatının açıq aparılmasına və ədalət mühakiməsinin həyata keçirilməsinin zəruri şərtlərinə dair həmin qanunun müvafiq olaraq 12 və 18-ci maddələrinin tələblərini pozmaqla xidməti kabinetlərdə, süründürməçiliklə baxılması, habelə digər nöqsanlara yol verilməsi müəyyən edilmiş, qeyd olunduğu kimi, 6 nəfər hakim belə pozuntulara görə Şuranın 21 iyun 2006-cı il tarixli iclasında intizam məsuliyyətinə cəlb olunmuşdur.

Cinayət-mühakimə icraatı qaydasında işlərə baxılarkən yol verdikləri pozuntulara görə hakimlərin intizam məsuliyyətinə cəlb olunmaları haqqında Məhkəmə-Hüquq Şurasının 02 fevral və 01 may 2006-cı il tarixli qərarları eyni bir cinayət işi ilə bağlıdır. Bu qərarlarla Ağır Cinayətlərə dair işlər üzrə Azərbaycan Respublikası Məhkəməsinin hakimləri Cinayət Məcəlləsinin 132, 29,120.2.7 və 120.2.1-ci maddələri ilə nəzərdə tutulmuş cinayət əməllərini törətdiyi vaxt yetkinlik yaşına çatmayan şəxsə, CM-nin 85.5-ci maddəsinin ziddinə olaraq 13 il 20 gün müddətinə, yəni 10 ildən artıq azadlıqdan məhrum etmə cəzası təyin etdikləri üçün intizam məsuliyyətinə cəlb olunmuşlar. Məhkəmə-Hüquq Şurasının 02 fevral 2006-cı il tarixli qərarı ilə həmin işə baxılmasında sədrlik edən hakimə töhmət elan edilmişdir. Lakin 01 may 2006-cı il tarixli qərardan göründüyü kimi Məhkəmə-Hüquq Şurası məhkəmə tərkibinə daxil olan bütün hakimlərin baxılan iş üzrə qəbul edilən qərara görə (xüsusi rəydə qalmadıqları və əleyhinə səs vermədikləri təqdirdə) eyni dərəcədə məsuliyyət daşımaları haqqında Məhkəmələr və hakimlər haqqında qanunun 92-ci maddəsindən çıxış edərək, həmin işə baxılmasında məhkəmə tərkibində olan qalan iki nəfər hakimi də intizam məsuliyyətinə cəlb etmiş və onlara belə pozuntuya ilk dəfə yol verdiklərini nəzərə alıb irad tutmuşdur.

Mülki-mühakimə icraatı qaydasında işlərə baxılmasında yol verilən pozuntulara görə hakimlərin barəsində Məhkəmə-Hüquq Şurası tərəfindən çıxarılan qərarlara gəldikdə, qeyd etməliyik ki, qərarlardan görüldüyü kimi bu məsələlərlə bağlı hakimlərin intizam məsuliyyətinə cəlb olunmalarına onlar tərəfindən mülki işlərə baxılarkən maddi və prosesual qanunvericiliyin tələblərinin kobud şəkildə pozulması səbəb olmuşdur.

Belə ki, Məhkəmə-Hüquq Şurasının internet saytında dərc olunmuş qərarların məzmunundan görünür ki, apellyasiya məhkəməsinin qərarını ləğv edən kassasiya instansiyası məhkəməsinin göstərişlərinin mülki işə yenidən baxan apellyasiya məhkəməsi üçün məcburi olması haqqında Azərbaycan Respublikası MPM-nin 420-ci maddəsinin müddəalarına riayət olunmaması özünü-özlüyündə və digər nöqsanlarla birlikdə götürüldükdə Məhkəmə-Hüquq Şurası tərəfindən 2 intizam işində hakimin intizam məsuliyyətinə cəlb olunmasına əsas verən kobud prosesual pozuntu kimi qiymətləndirilmişdir.

Apellyasiya Məhkəməsinin hakimi haqqında intizam işinə baxılması ilə əlaqədar 02 fevral 2006-cı il tarixdə çıxarılmış qərarların birində hakimin müvafiq məhkəmə heyətinin tərkibində mülki iş üzrə verilmiş şikayətə baxarkən Azərbaycan Respublikası MPM-nin 14, 88, 217 və 372-ci maddələrinin tələblərini pozması onun intizam məsuliyyətinə cəlb olunması üçün əsas verən nöqsan kimi göstərilmiş, o cümlədən qeyd edilmişdir ki, məhkəmə heyəti MPM-nin 88-ci maddəsinə görə bütün sübutları ətraflı, tam araşdırdıqdan sonra, əlaqəli şəkildə, qərəzsiz qaydada, hüquq normalarını tətbiq etməklə qiymətləndirməyə və hər hansı sübutun qabaqcadan müəyyən edilmiş qüvvəsini tanımamağa borclu olduğu halda, mübahisə üzrə tərəfin istinad etdiyi halı təsdiq edən sübutun işdə olmamasına əhəmiyyət verməmiş, ziddiyyətlərin araşdırılması üçün sənədləri tələb etməmiş və bütün maraqlı şəxslərin işə cəlb olunmasını təmin etməmişdir.

Məhkəmə-Hüquq Şurasının intizam işi üzrə 2006-cı ilin birinci yarısında çıxardığı başqa bir qərarla Apellyasiya Məhkəməsinin hakiminin intizam məsuliyyətinə cəlb edilməsinə əsas yaradan prosesual pozuntular sırasına onun sədrliyi ilə məhkəmə tərəfindən mülki işə süründürməçiliklə, yəni məhkəmə baxışını əsassız olaraq 13 dəfə təxirə salmaqla 8 ay müddətinə baxılmasını; tərəflərin MPM-nin 140.1, 140.2, 140.3-cü maddələrinin tələblərinin pozulması ilə məhkəməyə çağrılmasını və bunu əks etdirən sənədlərin, o cümlədən məhkəmə bildirişlərinin işdə olmamasını daxil etmişdir. Qərarla nöqsanlar kimi həmçinin keçirilən bütün məhkəmə iclaslarının protokollarının işdə olmaması, protokol tərtib edilərkən MPM-nin 271-ci maddəsinin tələblərinə əməl edilməməsi, o cümlədən onun oxunaqlı olmaması, məhkəmə iclasının qurtardığı vaxtın protokolda göstərilməməsi xüsusilə qeyd edilmişdir.

Yasamal Rayon Məhkəməsinin hakiminin intizam məsuliyyətinə cəlb edilməsi haqqında 02 fevral 2006-cı il tarixli qərardan görüldüyü kimi, həmin intizam işində Məhkəmə-Hüquq Şurası hakimin Azərbaycan Respublikası MPM-nin 152.1.2-ci maddəsində təsbit edilən əsaslar olmadığı halda göstərilən normaya istinad etməklə vətəndaşın iddia ərizəsini geri qaytarmasını şəxsin məhkəmə müdafiəsi hüququna təminatları nəzərdə tutan MPM-nin 4.1 və 5.1-ci maddələrinin kobud pozuntusu kimi qiymətləndirmişdir.

Ciddi nöqsan kimi qərarla o da göstərilmişdir ki, hakim iddia ərizəsinin geri qaytarılması haqqında qərardadını onun çıxarıldığı tarixdən 29 gün sonra iddiaçının iddia ərizəsində göstərdiyi ünvana göndərmiş, məktub ona əlavə olunmuş sənədlərlə birlikdə geri qaytarıldıqdan sonra isə həmin qərardadı iddiaçının nümayəndəsinə onun çıxarıldığı tarixdən 1 ay 24 gün sonra təqdim etmişdir. Hakimin iddiaçının yaşadığı ünvanı iddia ərizəsində düzgün göstərməməsinə və gecikmənin məhz iddiaçının təqsiri üzündən baş verməsinə dair izahatına qiymət verərkən Şura qeyd etmişdir ki, həmin hal hakimi qərardadın surətini MPM-nin 266.1-ci maddəsi ilə müəyyən edilmiş 5 gün müddətində iddiaçıya göndərmək və ya şəxsən təqdim

etmək vəzifəsindən azad etmir. Odur ki, Şura həmin hakim tərəfindən Azərbaycan Respublikası MPM-nin 266.1-ci maddəsinin də tələblərinin pozulduğunu müəyyən edib ona töhmət verilməsini qərara almışdır.

Şuşa Rayon Məhkəməsinin hakimi haqqında intizam işində isə Məhkəmə-Hüquq Şurası müəyyən etmişdir ki, o iki halda müxtəlif mülki işlərə baxarkən maddi-hüquq normalarının tətbiqində kobud pozuntulara yol vermişdir.

Məhkəmə-Hüquq Şurasının internet səhifəsində dərc olunmuş 24 fevral 2006-cı il tarixli qərara görə, birinci halda həmin hakim vərəsəlik hüququ ilə bağlı mülki mübahisəni həll edərkən qanuni əsaslar və müvafiq məhkəmə qərarı olmadan birinci növbə vərəsə olan şəxsin ləyaqətsiz vərəsə sayılması haqqında nəticəyə gəlib, onu vərəsəlikdən məhrum etmiş və bununla da digər şəxslərin əsassız olaraq vərəsəliyə çağrılmalarını təmin etmiş, ikinci halda isə başqa bir işdə yaşayış sahəsindən istifadə edilməsi qaydalarının müəyyən edilməsi adı ilə faktiki olaraq cavabdehin mülkiyyətində olan mənzili bölmüş və bununla da Azərbaycan Respublikası Mülki Məcəlləsinin 152.2, 153.4, 164.1, 165.1, 220.2 və bir sıra başqa maddələrinin tələblərini kobud surətdə pozmuşdur. Bu nöqsanlara görə Şuranın qərarı ilə hakimə irad tutulmuşdur.

Hakimlərin intizam məsuliyyətinə cəlb olunmaları üçün əsas olan bu və digər halları işıqlandırmaqda məqsədimiz odur ki, oxucularımız və ilk növbədə məhkəmə fəaliyyətini həyata keçirən muxtar respublikanın hakimləri öz işlərində daha diqqətli olsunlar, maddi və prosessual qanunvericiliyin tələblərinə ciddi riayət etsinlər və yuxarıda təsvir edilən qüsurlara yol verməsinlər.

Ümid edirik ki, Məhkəmə-Hüquq Şurasının intizam icraatı üzrə fəaliyyəti, bu icraata dair məlumatların ümumiləşdirilməsi və mütəmadi olaraq dərc edilməsi ədalət mühakiməsinin həyata keçirilməsində maddi və prosessual hüquq normalarının tətbiqi ilə bağlı pozuntuların profilaktikası baxımından əhəmiyyətli olacaq və nəticə etibarlı ilə ədalət mühakiməsinin keyfiyyətinin artırılmasına, insan hüquq və azadlıqlarının daha etibarlı şəkildə müdafiə olunmasına xidmət edəcəkdir.

Əhmədov Pərviz Tərhan oğlu

Naxçıvan

Dövlət

Universitetinin hüquqşünaslıq ixtisası

üzrə 4-cü kurs tələbəsi

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI CİNAYƏT MƏCƏLLƏSİNİN BƏZİ MÜDDƏALARI HAQQINDA

Müstəqilliyinə qovuşduqdan sonra Azərbaycan xalqı hüquqi, dünyəvi və demokratik dövlətin yaradılmasını, vətəndaş cəmiyyətinin qurulmasını özünün və yaratdığı dövlət hakimiyyəti orqanlarının ali məqsədi kimi müəyyən etdi. Ölkəmizdə həyata keçirilən məhkəmə-hüquq islahatları yeni dövlət quruculuğu prosesinin tərkib elementi kimi çıxış etməklə bu prosesin müvəffəqiyyət qazanmasını şərtləndirən zəruri amillərdən biri oldu. Azərbaycan Respublikasının yeni Cinayət Məcəlləsinin qəbul edilməsi isə məhkəmə-hüquq islahatlarını daha da irəli aparan, ölkəmizin qanunvericilik sistemini ümumbəşəri dəyərlər əsasında formalaşdırmaqla milli hüququmuzu inkişaf etdirən tarixi hadisəyə çevrildi.

Azərbaycan Respublikasının Cinayət Məcəlləsinin 01 sentyabr 2000-ci ildə qüvvəyə minməsindən artıq altı il keçib. Bu dövr cinayət qanununun ölkəmizin və cəmiyyətimizin

inkişaf mərhələsinə uyğun olaraq dövlətin cinayətkarlığa qarşı mübarizə strategiyasının həyata keçirilməsini təmin edən, eyni zamanda Azərbaycan Respublikası Konstitusiyası ilə təsbit edilmiş insan hüquq və azadlıqlarını cinayətkar qəsdlərdən etibarlı şəkildə qoruyan normativ-hüquqi akt olduğunu nümayiş etdirdi.

Bununla yanaşı həmin dövr ərzində Cinayət Məcəlləsinin tətbiqi təcrübəsi onun bəzi normalarındakı uyğunsuzluqları və anlaşılmazlıqları da üzə çıxardı. Hesab edirəm ki, qanunların tətbiqi nəticəsində yaranan təcrübə ilə yanaşı, nəzəri baxış da qanunvericilikdəki bəzi uyğunsuzluqları aşkar etməyə və beləliklə onun təkmilləşdirilməsinə kömək edir.

Odur ki, bu prizmadan çıxış edərək, Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsinin öyrənilməsi zamanı rastlaşdığım onun bəzi normalarındakı ziddiyyətli məqamlar haqqında fikirlərimi bölüşmək istərdim.

Belə uyğunsuzluqlara Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsinin hərbi soyğunçuluq cinayətini nəzərdə tutan 118-ci maddəsində, döymə cinayətini təsbit edən 132-ci maddəsində, eləcə də narkotik vasitələrin qanunsuz olaraq hazırlanmasını, istehsal və emal edilməsini, daşınmasını, göndərilməsini nəzərdə tutan 234.2-ci maddəsində təsadüf edilir.

Haqqında danışmaq istədiyim ziddiyyətlərin hamısı fikrimcə eyni səbəblərdən qaynaqlanır və onların meydana gəlməsi Cinayət Məcəlləsinin həmin normalarının qurulmasında semantik metoda əməl olunmaması, həmçinin sözü gedən maddələrlə əlaqədar Rusiya Federasiyasının cinayət qanunvericiliyi təcrübəsindən istifadə olunması və bu zaman anoloji normaların tərcüməsində yol verilən qüsurlarla bağlıdır.

Sahəvi metodlar qrupuna aid olan semantik metod cinayət-hüquq elminin predmetinə daxil olan məsələlərin öyrənilməsində istifadə edilən elmi üsullardan biridir.

Semantik metod (yunanca «semantikos»-»ifadə edən») cinayət qanununda hər bir sözün, terminin qanunun bütün hissələrində eyni cür qiymətləndirilməsini və ifadəsini nəzərdə tutur. Əgər qanunda işlədilən eyni bir termin qanunun müxtəlif hissələrində müxtəlif mənə verirsə, eyni informasiya yükü daşmırsa, bu halda istər qanunun öyrənilməsində, istərsə də tətbiqində çətinliklər meydana çıxır.

Semantik metodun pozulmasına əyani misal olaraq Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsinin 118-ci maddəsini göstərmək olar.

Bu maddədə təsbit edilən cinayət «hərbi soyğunçuluq» adlanır. Burada istifadə edilən «soyğunçuluq» anlayışından Cinayət Məcəlləsinin iqtisadi sahədə cinayətlər fəslinin 180-cı maddəsində təsbit edilən cinayət tərkibinin də adlandırılmasında istifadə olunur. Eyni zamanda CM-nin 180-cı maddəsində həmin cinayət tərkibini yaradan kriminal əməl göstərilməklə «soyğunçuluq» anlayışının açıqlaması verilir. Belə ki, CM-nin 180.1-ci maddəsinə görə «soyğunçuluq» özgəsinin əmlakının açıq talanmasıdır. Bu tərifdən çıxış etməklə semantik metod əsasında CM-nin 118-ci maddəsində «hərbi soyğunçuluq» adı altında nəzərdə tutulmuş əməli müəyyən etmək istəsək, hər halda o nəticəyə gəlməliyik ki, burada da özgəsinin əmlakının açıq talanmasından söhbət getməlidir.

İndi isə gəlin yürüdülmən mülahizələr nöqtəyi-nəzərindən CM-nin 118-ci maddəsinin dispozisiyasında yer alan cinayət tərkibinə nəzər yetirək. Həmin normada deyilir: «döyüş meydanında ölmüş və ya yaralanmış şəxslərin əmlakını talama (hərbi soyğunçuluq) - üç ildən on ilədək müddətə azadlıqdan məhrumetmə ilə cəzalandırılır».

CM-nin 118-ci maddəsinin məzmunundan göründüyü kimi, onun adı ilə dispoziyası arasında ziddiyyət mövcuddur: maddə «hərbi soyğunçuluq» adlandırıldığı halda onun dispoziyası talamanın növlərini fərqləndirmir, yəni açıq talama ilə yanaşı gizli talamanı da əhatə edir. Dispoziyanın sonunda mötərizədə «hərbi soyğunçuluq» ifadəsinin işlədilməsi də maddənin məzmunu ilə adı arasında olan ziddiyyəti aradan qaldırmır. Əksinə bununla artıq dispoziyanın hissələri (mötərizəyə qədər olan və mötərizədən sonrakı ifadələr) arasında yeni bir ziddiyyət yaranır. Bir çox hüquqşünas-alimlər də, (misal üçün professor F.Y.Səməndərov) hesab edirlər ki, «hərbi soyğunçuluq» adlandırılmasına baxmayaraq, CM-nin 118-ci maddəsinin dispoziyası soyğunçuluqla yanaşı, oğurluğu və quldurluğu da nəzərdə tutur.

Bəs göstərilən ziddiyyətləri necə aradan qaldırmaq olar?

Hesab edirəm ki, istənilən qüsurun aradan qaldırılması yollarını tapmaq üçün ilk növbədə bu qüsurun yaranması səbəblərini düzgün müəyyən etmək lazımdır.

Mənim fikrimcə, Azərbaycan Respublikası CM-nin 118-ci maddəsi 01 sentyabr 2000-ci ilədək qüvvədə olmuş 1960-cı il 8 dekabr tarixli Cinayət Məcəlləsinin 261-ci maddəsindən ciddi fərqlənmədiyindən, şərh edilən 118-ci maddənin adı və məzmunu, eləcə də həmin maddə ilə CM-nin 180-cü maddəsi arasındakı ziddiyyətin səbəblərini tapmaq üçün əvvəlki Məcəlləyə 261-ci maddənin daxil edilməsi üçün əsas olmuş ilkin mənbəyə müraciət etmək lazımdır.

Azərbaycan SSR-in 8 dekabr 1960-cı il tarixli Cinayət Məcəlləsinin 261-ci maddəsi hərbi cinayətlər fəslində yerləşdirilməklə «hərbi soyğunçuluq» adlanan kriminal əməli nəzərdə tuturdu. O da məlumdur ki, SSRİ-nin mövcud olduğu dövrdə onun tərkibinə daxil olan bütün müttəfiq respublikaların Cinayət Məcəllələrinin bəzi normaları arasında müəyyən fərq olsa da, hərbi cinayətlər fəslinin normaları tamamilə üst-üstə düşürdü və RSFSR-in Cinayət Məcəlləsinin eyni fəslinin maddələrini təkrarlayırdı. Bunun da səbəbi o idi ki, hərbi cinayətləri Sovet İttifaqında 1958-ci ildə qəbul edilmiş SSRİ-nin «hərbi cinayətlərə görə cinayət məsuliyyəti haqqında» qanunu müəyyən edirdi və bu qanun da bütün müttəfiq respublikalar tərəfindən öz cinayət məəcəllələrinə ayrıca hərbi cinayətlər fəslə kimi daxil edilmişdi. Həmin qanunda (maddə 30) və RSFSR-in Cinayət Məcəlləsinin müvafiq maddəsində Azərbaycan Respublikası CM-nin 118-ci maddəsində təsbit edilən cinayət tərkibini eynilə nəzərdə tutan maddə «РјаСћоPreСћСЃС,РІо» adlanırdı. Gördüyümüz kimi hazırda bizim CM-nin 118-ci maddəsində nəzərdə tutulan cinayəti rus dilində adlandırmaq üçün SSRİ-nin və Rusiyanın qanunverici orqanı cinayət qanununun başqa normalarında analoqu olmayan tamamilə yeni, həmin cinayətin müstəsna mahiyyətini özündə ehtiva edən termindən istifadə etmişdi. Bununla da qanunverici «РјаСћоPreСћСЃС,РІо» cinayətinin özgəsinin əmlakını talama cinayətlərindən tamamilə fərqli bir cinayət olduğunu nümayiş etdirmişdi. Aydınır ki, belə olan halda «РјаСћоPreСћСЃС,РІо» cinayətini «oğurluq», «soyğunçuluq», «quldurluq» və sair bu kimi özgəsinin əmlakını talama cinayətləri ilə müqayisə etmək heç kimin ağına belə gəlməzdi. Çünki, nə maddənin adı, nə də ki onun məzmunu digər maddələrlə ziddiyyət yaratmır və talama cinayətləri ilə paralellər aparmaq üçün əsas vermirdi. O vaxt qanunverici «РјаСћоPreСћСЃС,РІо» cinayətinin obyektə kimi müharibə aparma qayda və adətlərini müəyyən etməklə ölmüş və ya yaralanmış şəxsin əmlakının talanmasının formasına əhəmiyyət vermədiyini və həmin cinayətlə obyektə iqtisadi (mülkiyyət) münasibətlər olan talama cinayəti arasında oxşarlığın olmadığını aydın şəkildə göstərmişdi.

Bizdə problem onunla yaranmışdır ki, «hərbi cinayətlərə görə cinayət məsuliyyəti haqqında» SSRİ qanununun 30-cu maddəsinə Azərbaycan SSR-nin Cinayət Məcəlləsinə 261-ci maddə kimi daxil edərək qanunverici «РјаСћоPreСћСЃС,РІо» sözünü rus dilindən azərbaycan dilinə respublikanın cinayət məəcəlləsində artıq mövcud olan və özünəməxsus mənə daşıyan «soyğunçuluq» ifadəsindən istifadə etməklə tərcümə etmiş, bununla da ziddiyyətlərə və 261-ci

maddədə nəzərdə tutulan cinayətlə özgəsinin əmlakını talama cinayətlərinin yersiz müqayisəsinə yol açmışdır. Azərbaycan Respublikasının yeni Cinayət Məcəlləsinin qəbul edilməsi ilə həmin ziddiyyətlər aradan qalxmamışdır. Çünki qanunverici CM-nin 118-ci maddəsində nəzərdə tutulan cinayət tərkibini adlandırarkən yenə də əvvəlki Məcəllədə olduğu kimi «hərbi soyğunçuluq» ifadəsindən istifadə etmişdir.

Deyilənlər onu göstərir ki, şərh edilən ziddiyyətlərin aradan qaldırılmasının əslində çox sadə yolu var. Mən məsələnin həllini «PjaCThoPreCThCFC,PIO» sözünün Azərbaycan dilinə Cinayət Məcəlləsində mövcud olan və başqa cinayətin tərkibini nəzərdə tutan termin vasitəsi ilə deyil, həmin cinayətin mahiyyətini özündə ehtiva edən tamamilə yeni ifadə ilə tərcümə edilməsində görürəm. Bunu etmək o qədər də çətin deyil, çünki «PjaCThoPreCThCFC,PIO» sözünün mənasını verən və eyni zamanda başqa cinayətin adını təkrarlamayan sözlər dilimizdə kifayət qədərdir.

Məsələn, M.M.Seyidovun «Rusca-azərbaycanca izahlı hərbi terminlər lüğətində» «PjaCThoPreCThCFC,PIO» sözü «talançılıq» kimi tərcümə olunur. (səh.157).

Azərbaycan Elmlər Akademiyasının Nəsimi adına Dilçilik İnstitutunun 1990-cı ildə nəşr etdiyi «Rusca-azərbaycanca lüğətdə» isə «PjaCThoPreCThCFC,PIO» sözünə Azərbaycan dilində uyğun gələn daha bir neçə ifadə təklif olunur. Burada «PjaCThoPreCThCFC,PIO» həm də «çapovulçuluq», «qarətgərlik» kimi tərcümə olunur. Düzdür bu lüğətdə «PjaCThoPreCThCFC,PIO» sözünə uyğun gələn ifadə kimi «soyğunçuluq» da qeyd olunur (cild 2, səh.56). Belədirsə, sual yaranır; «PjaCThoPreCThCFC,PIO» ifadəsinə və bu ifadə altında nəzərdə tutulan cinayətə Azərbaycan dilində uyğun gələn bu qədər söz olduğu halda nə üçün fərqli bir cinayətə də aid olub, cinayət-hüquq nöqteyi-nəzərindən ən uğursuz görünən «soyğunçuluq» sözündən istifadə olunmalıdır, olmazdımı ki, həm CM-nin 118-ci maddəsindəki cinayətin mənasını verən, eyni zamanda başqa cinayətlərə aid olmayan, məsələn «qarətgərlik» sözündən istifadə edilsin?

Məncə bu sualın cavabı birmənalı olaraq «qarətgərlik», və yaxud «talançılıq», və yaxud «çapovulçuluq» sözlərinin xeyrinədir.

Odur ki, Azərbaycan Respublikası CM-nin 118-ci maddəsini «hərbi soyğunçuluq» deyil, daha uyğun saydığım «hərbi qarətgərlik» ifadəsi ilə adlandırmağı təklif edirəm.

Belə olarsa cinayətin adı və dispoziyası arasında ziddiyyət aradan qalxar, eyni zamanda cinayətin adı həmin əməlin özünəməxsusluğunu əks etdirməklə, bu maddədə nəzərdə tutulan kriminal hərəkətlərin talama cinayətləri ilə lüzumsuz müqayisəsinə son qoyar.

Bununla yanaşı hesab edirəm ki, sözü gedən maddənin dispoziyasında da müvafiq dəyişikliklər edilməlidir. İlk növbədə mötərizədə verilən «hərbi soyğunçuluq» ifadəsi «hərbi qarətgərlik» sözləri ilə əvəz olunmalıdır.

Bundan başqa, artıq yuxarıda söylənilən mülahizələrə görə dispoziyada işlədilən «talama» sözünü də bir o qədər uğurlu ifadə saymaq olmaz. Çünki «talama» ifadəsi də sadəcə söz deyil, o, da «soyğunçuluq» kimi konkret məna daşıyan cinayət-hüquq kateqoriyasıdır və «talama» dedikdə ilk növbədə Cinayət Məcəlləsinin iyirmi üçüncü fəslində nəzərdə tutulan özgənin mülkiyyətinə qəsd edən bir sıra cinayətlər başa düşülür. Hesab edirəm ki, maddənin dispoziyasında «talama» sözünü terminoloji məna daşımayan «ələ keçirmə» sözü ilə əvəz etmək daha düzgün olardı.

Beləliklə, yuxarıda göstərilən əsaslara görə Azərbaycan Respublikası CM-nin 118-ci

maddəsinin aşağıdakı redaksiyada verilməsini məqsədəuyğun sayıram:

«Maddə 118. Hərbi qərarçılıq.

Döyüş meydanında ölmüş və ya yaralanmış şəxslərin əmlakını ələ keçirmə (hərbi qərarçılıq) - üç ildən on ilədək müddətə azadlıqdan məhrum etmə ilə cəzalandırılır.»

Hesab edirəm ki, təxminən eyni qüsur Azərbaycan Respublikası CM-nin 132-ci maddəsinə təhlil etdikdə üzə çıxır.

Cinayət Məcəlləsinin 132-ci maddəsi «döymə» adlanır.

Maddənin dispozişiyası isə belədir: «Bu Məcəllənin 128-ci maddəsində göstərilən nəticələrə səbəb olmayan qəsdən döymə və ya sair zorakı hərəkətlərlə fiziki ağrı yetirmə».

Maddənin adının və dispozişiyasının mətninin müqayisəsindən görünür ki, dispozişiyada yer alan iki kriminal əməllərdən biri (döymə) maddənin adı ilə üst-üstə düşür, «və ya» bağlayıcısı ilə birincidən ayrılan ikinci kriminal əməl isə «sair zorakı hərəkətlərlə fiziki ağrı yetirmə» adlandırılmaqla «döymə»dən fərqlənən hərəkət kimi təsbit edilir.

Başqa sözlə, Cinayət Məcəlləsinin 132-ci maddəsinin adı hüquq nöqtəyi-nəzərindən bu normada göstərilən bütün kriminal hərəkətlərə şamil edilsə də, mənə baxımından həmin maddənin dispozişiyasında yerləşdirilmiş kriminal hərəkətlərin ancaq «döymə» kimi təsbit edilmiş hissəsini əhatə edir.

Bu isə o deməkdir ki, eyni bir söz CM-nin 132-ci maddəsinin adında və dispozişiyasında müxtəlif mənə verir. «Döymə» sözü maddənin adında həmin normada göstərilən bütün kriminal hərəkətləri əhatə edən formulə kimi işlədilir, dispozişiyada isə «və ya» bağlayıcısından sonra gələn «sair zorakı hərəkətlərlə fiziki ağrı yetirmə» hərəkətlərinə nəinki aid olmayan, hətta bunlarla müqayisədə tamamilə fərqli mənə kəsb edən ifadə kimi göstərilir.

Düşünürəm ki, bu hal semantik metodun pozulmasını sübut edir və normanın təfsiri üçün ciddi problem doğurur.

Odur ki, Məcəllənin 132-ci maddəsinə dəyişiklik etməklə onun adı ilə dispozişiyası arasında uyğunluq yaratmaq məqsədəuyğun olardı.

Azərbaycan Respublikası CM-nin 132-ci maddəsinə dəyişikliyin edilməsi yalnız yuxarıda göstərilən səbəbdən irəli gəlmir.

Daha bir neçə ciddi əsas var ki, onlar da mənim fikrimcə CM-nin 132-ci maddəsində göstərilən normanın yeni redaksiyada verilməsini labüd edir.

Bu hansı hallardır?

İlk növbədə CM-nin 132-ci maddəsi ilə bağlı məsələni tədqiq edərkən diqqətimi çəkən məqam o oldu ki, həmin maddənin (eləcə də eyni əməli Cinayət Məcəlləsinin hərbi cinayətlər fəslində nəzərdə tutulan 331.3-cü maddənin) təfsirində və tətbiqində ciddi fikir ayrılıqları mövcuddur.

Bir qayda olaraq hüquqşünas-alimlər və təcrübəli işçilər hesab edirlər ki, «döymə» üç və daha çox zərbələrin vurulması deməkdir.

Bəziləri düşünürlər ki, iki və ikidən artıq zərbələrin vurulması «döymə»nin tərkibini yaradan hərəkətlərdir.

Elə hüquqşünaslar da var ki, onların mövqeyinə görə «döymə» cinayətinin tərkibinin yaranması üçün zərbələrin sayı əhəmiyyətli deyil, vacib olan odur ki, vurulan bir zərbə də sadəcə təhqir olmasın, təqsirkarın bu hərəkəti təhqirin həddini aşmaqla zərərçəkmiş şəxsə fiziki ağrı yetirsin.

Mən də aşağıdakı dəlillərə görə sonuncu mövqenin daha düzgün olması qənaətinəyəm.

Azərbaycan Respublikası CM-nin 132-ci maddəsinin 1997-ci ilin yanvar ayının 1-dən qüvvəyə minmiş Rusiya Federasiyasının Cinayət Məcəlləsinin 116-cı maddəsi ilə eyni məzmununda olması onu göstərir ki, bu tərkib formulə edilərkən Rusiya cinayət qanunvericiliyi təcrübəsindən istifadə edilmişdir.

Odur ki, gəlin RF Cinayət Məcəlləsinin 116-cı maddəsinə müraciət edək.

Həmin maddə «PioP±oPë» adlanır. «PuoP±oPë» rus dilində cəm halda işlədilir və bu sözün tək halı ümumiyyətlə mövcud deyil. Ona görə Rusiyalı hüquqşünas-alimlərin RF CM-in 116-cı maddəsindəki «PioP±oPë» adlanan cinayəti şərh edərkən, həmin sözün həmişə cəm halda olmasından, yəni tək bir hərəkəti deyil, hərəkətlər çoxluğunu ifadə etməsindən çıxış edərək bu cinayətin ancaq bir neçə zərbə vurmaqla törədilməsinin mümkünlüyü haqqında fikirlərini başa düşmək olar.

Lakin nəzərə alaq ki, Azərbaycan Respublikası CM-nin 132-ci maddəsi adlandırılarkən istifadə edilmiş «PioP±oPë» sözünün azərbaycan dilinə tərcüməsinin «döymə» variantı Cinayət Məcəlləmizdə «PioP±oPë»dən fərqli olaraq isim rolunda deyil, hərəkət bildirən ifadə kimi çıxış edir və həmin ifadə dilimizdə tək halda da işlədilir.

Ona görə «PioP±oPë» cinayətinin təfsirini şərtləndirən həmin sözün qrammatikasından (həmişə cəm halda olmasından) irəli gələn sərt asılılıq artıq bizim Məcəllədə «döymə» sözü ilə adlandırılan cinayətin təfsirini şərtləndirə bilməz.

Bu həm də onu göstərir ki, RF CM-nin 116-cı maddəsində təsbit edilmiş «PioP±oPë» cinayətinə dair rus hüquq ədəbiyyatında verilmiş şərtlər Azərbaycan Respublikası CM-nin 132-ci maddəsində nəzərdə tutulan «döymə» cinayətinin təfsiri üçün bir o qədər yaramır və sözü gedən normanın məhz azərbaycan dilinin xüsusiyyətləri nöqtəyi-nəzərindən təhlilini tələb edir.

İlk növbədə qeyd edək ki, «PioP±oPë» sözü azərbaycan dilinə «döymə» sözü ilə yanaşı «vurma» və «kötək» sözləri ilə də tərcümə olunur. (Təsəvvür edək ki, «PioP±oPë» cinayəti azərbaycan dilinə «döymə» kimi yox, lüğətdə tək halda işlədilmiş «kötək» və yaxud «vurma» sözləri ilə tərcümə edilmişdir. Onda necə, yenəmi cinayət tərkibinin müəyyən edilməsindən ötrü vurulan zərbələrin sayı haqqında mübahisələr aparılacaqdı?)

Professor Ə.Ə.Orucovun redaktəsi altında Azərbaycan SSR Elmlər Akademiyası Nəsimi adına Dilçilik İnstitutunun 1980-cı ildə nəşr etdiyi «Azərbaycan dilinin izahlı lüğətində» «Döymək» sözü bizi maraqlandıran kontekstdə «əziyyət vermək yaxud cəzalandırmaq üçün birini əl və yaxud başqa bir şeylə vurmaq; kötkəlmək, əzişdirmək» şəklində izah olunur. (2-ci cild, səh.145). Eyni zamanda izah olunur ki, döymək sözü «məğlub etmək, əzişdirmək, əzmək» mənasını verir. (səh.146)

Azərbaycan dilində «döymə» sözüə verilən mənadan çıxış etməklə həmin sözlə

adlandırılan cinayəti təsbit edən normanı təhlil etsək, onda birincisi etiraf etməliyik ki, CM-nin 132-ci maddəsinin dispozisiyasında «döymə» və «sair zorakı hərəkətlərlə fiziki ağrı yetirmə» hərəkətlərinin ayrılması yanlışlıqdır. Çünki istinad etdiyimiz lüğətə görə «döymək» ifadəsi şəxsə əziyyət verilməsi, (o cümlədən fiziki ağrı yetirilməsi) və yaxud onun cəzalandırılması üçün törədilən müxtəlif hərəkətləri - əl və başqa şeylə vurma, əzişdirilməni, kötəkləməni, yəni «sair zorakı hərəkətləri» də əhatə edir.

İkincisi isə qəbul etməliyik ki, «döymək» sözünün mənasını açan başlıca əlamət döyülməyə məruz qalmış şəxsə əziyyət verilməsidir. Lüğətdə verilən izahdan belə nəticə çıxarmaq olar ki, vurulmuş zərbələrin sayından asılı olmayaraq müxtəlif hərəkətlərdə ifadə olunan fiziki zorakılıq vasitəsi ilə cəzalandırılmış, əziyyətə məruz qalmış şəxs «döyülmüş», «məğlub edilmiş» sayılmalıdır. Fərqi yoxdur ona bir, iki, üç və ya daha çox zərbələr vurulub, və yaxud o, heç sayını hesablamaq mümkün olmayan başqa fiziki zorakılığın tətbiq olunmasıyla «əzilib», «əzişdirilib». Əsas odur ki, həmin hərəkətlərlə şəxsə əziyyət verilib, o, «məğlub edilib».

Həqiqətən də eşidəndə ki, hər hansı şəxs döyülüb, inanmaq çətindir ki, kimsə bu məlumatın düzgün olmasını müəyyən etmək üçün həmin şəxsə neçə zərbənin vurulduğunu soruşsun. Məncə, azərbaycan dilində danışan hər kəs «döyülüb» eşidəndə «əziyyət çəkib», «əzilib», «məğlub olub» düşünür və onun belə nəticəyə gəlməsindən ötrü məğlub olan şəxsin nə qədər zərbə alması qətiyyət əhəmiyyət kəsb etmir.

Ona görə hesab edirəm ki, Azərbaycan Respublikası CM-nin 132-ci maddəsinin dispozisiyası «döymək» sözünə azərbaycan dilində verilən mənaya uyğun olaraq qurulmalı, o cümlədən elə tərtib olunmalıdır ki, dispozisiyanın hissələri arasında ziddiyyət aradan götürülsün və maddənin adına çıxarılmış «döymə» ifadəsinin dispozisiyada yer alan bütün kriminal hərəkətlərə şamil edilməsi aydın görünsün. Maddədə «döymək» sözü azərbaycan dilində daşdığı mənaya uyğun, yəni zərbələrin sayından asılı olmayaraq zərərçəkənə fiziki ağrının yetirilməsinə səbəb olan vurma və sair hərəkətlər kimi təsbit edilərsə, düşünürəm ki, «döymə»nin tərkibinin yaranması üçün tələb olunan zərbələrin sayı ilə bağlı mübahisələrə də son qoyular və CM-nin 132 eləcə də 331.3-cü maddələrinin tətbiqi ilə bağlı hazırda mövcud olan problemlər (məsələn, rəisin tabeliyində olan hərbi qulluqçuya sayı üçdən az olan zərbələr vurmaqla, və yaxud vurmaqla deyil, sair zorakı hərəkətlər vasitəsi ilə fiziki ağrının yetirilməsində ifadə olunan hərəkətlərinin tövsifi ilə bağlı çətinliklər) aradan qalxar.

Cinayət Məcəlləsinin 132-ci maddəsinin redaktə olunmasını tələb edən daha bir səbəb onun sanksiyası ilə bağlıdır.

CM-nin 132-ci maddəsinin dispozisiyası elə qurulub ki, həmin maddədə təsbit edilən cinayətin CM-nin 128-ci maddəsində göstərilən cinayətdən daha yüngül olması açıq-aydın görsənir. Çünki, dispozisiyaya görə Cinayət Məcəlləsinin 132-ci maddəsinin tərkibi o halda yaranır ki, CM-nin 128-ci maddəsində göstərilən nəticələr baş verməsin, yəni döymə qəsdən sağlamlığa yüngül zərərin vurulması ilə nəticələnməsin.

Həmin maddələrin sanksiyalarını müqayisə etdikdə isə, görürük ki, CM-nin 128-ci maddəsində nəzərdə tutulan əmələ nisbətən daha yüngül sayılan «döymə» cinayəti daha sərt cəza tədbiri ilə cəzalandırılır.

Belə ki, CM-nin 128-ci maddəsində göstərilən əmələ görə azadlıqdan məhrumetmə cəzası nəzərdə tutulmadığı halda, CM-nin 132-ci maddəsi ilə təqsirli bilinen şəxslərə

altı ayadək müddətə azadlıqdan məhrumetmə cəzası təyin edilə bilər.

Odur ki, bu uyğunsuzluğu aradan qaldırmaq üçün CM-nin 132-ci maddəsinin sanksiyasından azadlıqdan məhrumetmə cəzası çıxarılmalıdır.

Beləliklə, yuxarıda göstərilən mülahizələrə görə Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsinin 132-ci maddəsinin aşağıdakı redaksiyada verilməsini məqsədəuyğun hesab edirəm:

«Maddə 132. Döymə

Döymə, yəni qəsdən vurmaqla və ya sair zorakı hərəkətlərlə fiziki ağrı yetirmə bu Məcəllənin 128-ci maddəsində göstərilən nəticələrə səbəb olmadıqda - şərti maliyyə vahidi məbləğinin iki yüz mislinədək miqdarda cərimə və ya iki yüz qırx saatadək müddətə ictimai işlər və ya bir ilədək müddətə islah işləri ilə cəzalandırılır.»

Haqqında danışmaq istədiyim daha bir məsələ Azərbaycan Respublikası CM-nin 234.2-ci maddəsi ilə bağlıdır.

Həmin normanın quruluşundan belə yanlış nəticəyə gəlmək olar ki, narkotik vasitələrin və psixotrop maddələrin hazırlanması, istehsal edilməsi, emal edilməsi, daşınması və göndərilməsi yalnız satış məqsədi ilə törədildikdə cinayət məsuliyyətinə səbəb olur, narkotiklərin qanunsuz dövriyyəsi ilə bağlı cinayətlərin sadə tərkibini təsbit edən CM-nin 234.1-ci maddəsi də belə məqsəd olmadan həmin hərəkətlərin törədilməsini kriminal əməl kimi nəzərdə tutmadığından, sözü gedən hərəkətlər ümumiyyətlə cinayət sayılmır.

Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsinin 234-cü maddəsinin Rusiya Federasiyası Cinayət Məcəlləsinin 228-ci maddəsi ilə müqayisəsindən görünür ki, qeyd olunan normanın da formulə edilməsində Rusiya Federasiyasının cinayət qanunvericiliyi təcrübəsindən istifadə edilmiş, lakin tərcümədə əhəmiyyətli qüsura yol verilmişdir.

Belə ki, RF-ın qanunvericisi narkotik vasitələrin qanunsuz olaraq daşınmasını, göndərilməsini, hazırlanmasını, emal edilməsini narkotiklərin yayılmasına şərait yaratdığı üçün onların satış məqsədi olmadan əldə edilməsi və saxlanması ilə müqayisədə daha ağır cinayət əməli kimi təsbit edib Məcəllənin 228-ci maddəsinin 2-ci hissəsində yerləşdirməklə, bu əməllərə görə cinayət məsuliyyətini onların törədilməsində satış məqsədinin olub-olmamasından asılı olmayaraq, narkotik vasitələrin satış məqsədi ilə əldə edilməsi və saxlanması ilə eyni ağırlıqda müəyyən etmişdir.

Azərbaycan Respublikasının Cinayət Məcəlləsində də narkotik və psixotrop maddələri hazırlama, istehsal və emal etmə, daşıma, göndərmə 234.1-ci maddədə göstərilən narkotik vasitələrin satış məqsədi olmadan əldə edilməsi və saxlanması cinayətləri ilə müqayisədə daha ağır cinayət əməlləri kimi 234.2-ci maddədə təsbit edilsə də, cümlə quruluşunda buraxılan qüsurlardan dispozişiyanın əvvəlində işlədilən «satış məqsədi ilə» ifadəsi həmin dispozişiyada sadalanan bütün əməllərə, yəni əldə etmə və saxlama ilə yanaşı, narkotiklərin hazırlanmasına, emal və istehsal edilməsinə, daşınmasına, göndərilməsinə də aid edilmişdir.

Aydındır ki, narkotiklərin hazırlanması, emal edilməsi, göndərilməsi və yaxud daşınması özü-özlüyündə narkotiklərin yayılması üçün şərait yaradan hərəkətlər olduğundan, bunlara görə cinayət məsuliyyəti satış məqsədinin olub-olmamasından asılı olmayaraq müəyyən edilməli və cinayət qanununun müvafiq norması da bunu birmənalı olaraq təsbit edən qayda şəklində tərtib olunmalıdır.

Odur ki, qeyd olunan anlaşılmazlığı aradan qaldırmaq üçün Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsinin 234.2-ci maddəsinin dispozisiyasının aşağıdakı redaksiyada verilməsini məqsədəuyğun sayıram:

«234.2. Narkotik vasitələri və psixotrop maddələri satış məqsədi ilə qanunsuz olaraq əldə etmə və ya saxlama, habelə qanunsuz olaraq narkotik vasitələri və ya psixotrop maddələri hazırlama, istehsal etmə, emal etmə, daşıma, göndərmə, yaxud qanunsuz olaraq narkotik vasitələri və ya psixotrop maddələri satma».

İstifadə olunmuş ədəbiyyatın siyahısı:

1. Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsi (1960). Bakı: «Hüquq ədəbiyyatı», 1999-cu il.
2. Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsi (2000),. Bakı: «Hüquq ədəbiyyatı», 2001-ci il.
3. R.İ.Quliyev və M.N.İmanov. Cinayət hüququ (xüsusi hissə). Bakı: «Digesta», 2001-ci il.
4. R.İ.Quliyev və M.N.İmanov. Cinayət hüququ (xüsusi hissə). Bakı: «Qanun», 2004-cü il.
5. F.Y.Səməndərov. Cinayət hüququ (ümumi hissə). Bakı: «Hüquq ədəbiyyatı», 2002-ci il.
6. E.M.Əfəndiyev. Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsinin şərhı (xüsusi hissə). Bakı: «Hüquq ədəbiyyatı», 2001-ci il.
7. F.Y.Səməndərov. Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsinin kommentariyası. Bakı: «Digesta», 2001-ci il.
8. Rusca-azərbaycanca lüğət (2-ci cild). Azərbaycan SSR Elmlər Akademiyası Nəsimi adına Dilçilik İnstitutu. Bakı: Azərbaycan Sovet Ensiklopediyasının Baş Redaksiyası, 1990-cı il.
9. Azərbaycan dilinin izahlı lüğəti (2-ci cild). Azərbaycan SSR Elmlər Akademiyası Nəsimi adına Dilçilik İnstitutu. Bakı: «Elm» nəşriyyatı, 1980-cı il.
10. РљоРјРјеРSC,аСЪРёPNё Рё РјРіоР»оРІРSoРјСѓ РёоРѓеРёСѓСѓ Р оСѓСѓРёPNёСѓРёоPNё РæеРѓеСЪаСѓРёРё /оС,РІ. СЪеРѓ. Р'.Р◆.Р аРѓСѓеРSPРёо; РќаСѓСѓ. Р еРѓ. А.РЎ.РњРёхР»РёРS. РњоСѓРёРІа: «РЎРѓаСЪРё», 2000 Рі.
11. Р—аРёоРS оР± СѓРіоР»оРІРSoРPNё оС,РІеС,СѓС,РІеРSPSoСѓС,Рё Р-а РІоРёРSCѓРёРёе РѓСЪеСѓС,СѓРѓР»еРSPёСЃ. РљоРјРјеРSC,аСЪРёPNё /РѓоРѓ СЪеРѓ. А.Р“.Р“оСЪРSoРіо. РњоСѓРёРІа: «Р@СЪРёРѓРёСѓеСѓРёаСЃ Р»РёС,еСЪаС,СѓСЪа», 1986 Рі.

ALİ MƏHKƏMƏNİN SƏDRİNİN VƏ HAKİMLƏRİNİN İŞTİRAKI İLƏ 2006-CI İLİN APREL-SENTYABR AYLARINDA KEÇİRİLƏN TƏDBİRLƏRİN XÜLASƏSİ

Bülletenimizin əvvəlki buraxılışında məlumat verdiyimiz kimi 18 aprel 2006-cı il tarixdə Naxçıvan MR Ali Məclisində «Naxçıvan Muxtar Respublikasında narkomanlığa və narkotik vasitələrin qanunsuz dövriyyəsinə qarşı mübarizə sahəsində görülən tədbirlər, Naxçıvan Muxtar Respublikasının Narkomanlığa və Narkotik vasitələrin Qanunsuz dövriyyəsinə Qarşı Mübarizə üzrə Komissiyasının 2006-cı il üçün Tədbirlər Planı haqqında» müşavirə keçirilmişdir.

Həmin müşavirə ilə əlaqədar 20 aprel 2006-cı il tarixdə Naxçıvan MR Ali Məhkəməsinin Rəyasət Heyətinin iclası keçirilmiş, 18 aprel 2006-cı il tarixdə Naxçıvan MR Ali Məclisində keçirilən müşavirə zamanı qəbul olunmuş Tədbirlər Planına uyğun olaraq «Naxçıvan Muxtar Respublikasında narkomanlığa və narkotik vasitələrin qanunsuz dövriyyəsinə qarşı mübarizə sahəsində Naxçıvan Muxtar Respublikası Ali Məhkəməsinin 2006-cı il üçün Tədbirlər Planı»nın hazırlanması barədə qərar qəbul olunmuşdur.

Qeyd olunan tarixdən keçən müddət ərzində Tədbirlər Planına uyğun olaraq 28 may 2006-cı il tarixdə Naxçıvan MR Təhsil Nazirliyi ilə birgə Naxçıvan şəhər A.Cəlilov adına 12 saylı orta məktəbdə bir sıra ümum-şəhər orta məktəblərinin yuxarı sinif şagirdlərinin iştirakı ilə görüş keçirilmiş, Naxçıvan MR Ali Məhkəməsinin kollegiya sədri Ə.Allahverdiyevin «Narkotik vasitələrin və psixotrop maddələrin qanunsuz dövriyyəsinə qarşı mübarizə» mövzusunda mühazirəsi dinlənilmişdir.

30 may 2006-cı il tarixdə Naxçıvan televiziyası ilə efirə buraxılan «Hüquq maarifi» verilişində Ali Məhkəmənin hakimi H.Kərimov «Narkomaniya-ağ ölüm» mövzusunda çıxış etmişdir.

Qeyd olunanlarla yanaşı «Şərq qapısı» qəzetinin 02 iyun 2006-cı il tarixli nömrəsində Ali Məhkəmənin hakimi H.Nəbiyevin «Narkomaniya ilə mübarizə cinayətkarlığa qarşı aparılan mübarizənin tərkib hissəsidir» başlıqlı məqaləsi və 02 sentyabr 2006-cı il tarixli nömrəsində isə Ali Məhkəmənin kollegiya sədri V.Abdullayevin «Təbiətdə yayılmış narkotik xassəli bitkilər» başlıqlı məqalələri dərc olunmuşdur.

Tədbirlər Planına uyğun olaraq 2006-cı ilin sonunadək narkotik vasitələrin və psixotrop maddələrin qanunsuz dövriyyəsinə qarşı mübarizə sahəsində əhalinin maarifləndirilməsi məqsədilə bir sıra digər tədbirlərin də həyata keçirilməsi nəzərdə tutulmuşdur.

Naxçıvan Muxtar Respublikası Ali Məhkəməsində 12 iyun 2006-cı il tarixdə 15 iyun «Milli Qurtuluş Günü» münasibəti ilə tədbir keçirilmişdir.

Naxçıvan Muxtar Respublikasının Ali Məhkəməsinin sədri Ramiz Süleymanov tədbiri giriş sözü ilə açaraq, bu tarixi günün əhəmiyyəti barədə danışmış, ulu öndər Heydər Əliyevin müstəqil Azərbaycan dövlətinin qurulması və inkişafının təmin olunmasında əvəzsiz xidmətləri haqqında fikirlərini yığıncaq iştirakçılarının diqqətinə çatdırmışdır. Sonra Ali Məhkəmənin hakimi İslam Əliyev geniş məruzə ilə çıxış edərək sovetlər birliyinin dağılması ilə Azərbaycanda gedən siyasi proseslərin 1993-cü ilin iyun ayınadək və ulu öndər Heydər Əliyevin ikinci dəfə hakimiyyətə qayıtması ilə 1993-cü ildən bu günümüzdək olan dövrü barədə tədbir iştirakçılılarına məlumat vermişdir.

Tədbirdə çıxış edən Naxçıvan MR Hərbi Məhkəməsinin sədri M.Sadiqov, Naxçıvan MR İqtisad Məhkəməsinin sədri M.Əkbərov, Ali Məhkəmənin kollegiya sədri V.Abdullayev, Ali Məhkəmənin hakimi V.Kuimova, Ali Məhkəmənin hakimi H.Nəbiyev, Ali Məhkəmənin mətbuat və ictimaiyyətlə əlaqələr üzrə baş məsləhətçisi M.Allahverdiyev 1993-cü ilin iyun ayında ümummilli lider Heydər Əliyev tərəfindən Azərbaycan Respublikasının gələcək inkişafının təməlinin qoyulmasından, həmin vaxtdan keçən dövr ərzində müdrik öndərin rəhbərliyi altında ölkəmizin əldə etdiyi nailiyyətlərdən danışmış, Heydər Əliyev siyasi kursunun bu gün də möhtərəm Prezidentimiz İlham Əliyev tərəfindən uğurla davam etdirildiyini qeyd etmişlər.

Yığıncağın sonunda Ali Məhkəmənin sədri Ramiz Süleymanov Naxçıvan Muxtar Respublikasının məhkəmə orqanları işçilərini qarşıdan gələn bu bayram münasibəti ilə bir daha təbrik etmiş və tədbirə yekun vurmuşdur.

20 iyul 2006-cı il tarixdə Naxçıvan Muxtar Respublikası Ali Məhkəməsinin Rəyasət Heyətinin növbəti iclası keçirilmişdir.

İclasın gündəliyində olan «2006-cı ilin birinci yarısında Ali Məhkəmə, Muxtar Respublikanın şəhər, rayon məhkəmələri tərəfindən vətəndaşların hüquq və azadlıqlarının qorunması, ədalət mühakiməsinin həyata keçirilməsi sahəsində gördükləri işlər və qarşıda duran vəzifələr haqqında» məsələ müzakirə olunmuşdur.

İclası giriş sözü ilə açan Ali Məhkəmənin sədri Ramiz Süleymanov, xalqımızın ümummilli lideri Heydər Əliyevin dövlət quruculuğu sistemində miras qoyduğu ölkəmizin daxili və xarici siyasətinin bu gün də möhtərəm Prezidentimiz İlham Əliyev tərəfindən uğurla davam etdirildiyini, ölkəmizdə siyasi sabitliyin qorunub saxlanıldığını, ötən dövr ərzində dövlət hakimiyyəti sisteminin, o cümlədən məhkəmə hakimiyyətinin təkmilləşdirilməsi, ədalət mühakiməsinin səmərəliliyinin artırılması ilə əlaqədar mühüm hüquqi islahatların həyata keçirildiyini qeyd etmiş, ölkəmizdə aparılan demokratik və hüquqi islahatların Muxtar Respublikamızda da uğurla davam etdirildiyini bildirmişdir.

Ali Məhkəmənin sədri R.Süleymanov Ali Məhkəmə, Muxtar Respublikanın şəhər, rayon məhkəmələri tərəfindən 2006-cı ilin birinci yarısında baxılıb nəticə verilmiş cinayət və mülki işlər barədə geniş məlumat verərək, ədalət mühakiməsinin həyata keçirilməsi zamanı məhkəmələr tərəfindən buraxılmış nöqsanları hakimlərin diqqətinə çatdırmaqla, gələcəkdə həmin nöqsanların aradan qaldırılması üçün müvafiq tədbirlər görülməsinin, eyni zamanda birinci instansiya məhkəmələrində vətəndaşların ərizə və şikayətlərinə baxılmasına xüsusi diqqət yetirilməsi, vətəndaşların hüquqi maarifləndirilməsi sahəsində işlərin daha da gücləndirilməsinin vacibliyini vurğulamışdır.

İclasda çıxış edən Ali Məhkəmənin mülki işlər üzrə kollegiyasının sədri Ə.Allahverdiyev və Ali Məhkəmənin cinayət işləri və inzibati xətalara dair işlər üzrə kollegiyasının sədri V.Abdullayev kollegiyalar tərəfindən 2006-cı ilin birinci yarısında rayon, şəhər məhkəmələrinin işləri üzrə verilmiş

apellyasiya şikayətlərinə baxılmasının nəticələri, işlərə baxılarkən məhkəmələr tərəfindən yol verilən konkret nöqsanlar barədə geniş məlumatlar vermişlər.

Gündəlikdə duran məsələ ətrafında şəhər, rayon məhkəmələrinin sədr və hakimlərinin 2006-cı ilin müvafiq dövrünə dair məlumatları dinlənilmişdir.

Ali Məhkəmənin sədri R.R.Süleymanov çıxış edərək şəhər və rayon məhkəmələrinin hakimlərinə ədalət mühakiməsinin həyata keçirilməsi zamanı buraxdıqları nöqsanların gələcəkdə aradan qaldırılması ilə bağlı tədbirlərin görülməsi barədə müvafiq tövsiyələr vermişdir.

Tədbirin sonunda Ali Məhkəmənin sədri R.Süleymanov Ali Məhkəmənin bülleteninə yeni işıq üzü görmüş ilk nömrəsini iclas iştirakçılarına təqdim edərək bu hadisənin Ali Məhkəmə, Prokurorluq, hüquq mühafizə orqanları və bütövlükdə Muxtar Respublikamız üçün çox əlamətdar olduğunu bildirmiş, qeyd etmişdir ki, bu bülleten həm Ali Məhkəmənin tarixində, həm də Muxtar Respublikada bütövlükdə hüquq məsələlərinə həsr olunmuş ilk və yeganə dövrü nəşrdir.

Ali Məhkəmənin sədri bülletenin məhkəmələrdə, hüquq mühafizə orqanlarında fəaliyyət göstərən şəxslərin, Muxtar Respublika əhalisinin hüquqi cəhətdən maarifləndirməsinə layiqincə xidmət edəcəyinə, bu mühüm vəzifənin yerinə yetirilməsi üçün yaxşı vasitə olacağına ümidvar olduğunu bildirmişdir.

Sonda Ali Məhkəmənin sədri R.Süleymanov bu münasibətlə tədbir iştirakçılarını təbrik etmiş və iclasa yekun vurmuşdur.

İclasda Naxçıvan Muxtar Respublikası Ali Məclisinin inzibati orqanlarla iş üzrə şöbəsinin müdiri N.Hüseynov iştirak etmişdir.

Məhkəmə Hüquq Şurasının 01 avqust 2006-cı il tarixdə növbəti iclası keçirilmişdir.

İclasda məhkəmələrin fəaliyyətinin təkmilləşdirilməsi üzrə əlavə tədbirlər, o cümlədən məhkəmələrdə keçirilmiş monitorinqlərin nəticələri, habelə hakimliyə namizədlərlə imtahanların təşkili və bəzi hakimlər haqqında başlanılmış intizam icraatı ilə bağlı məsələlərə baxılmışdır.

İclasda ədalət mühakiməsinin səmərəliliyinin artırılması üzrə Avropa Şurasının tövsiyələrinə əsasən hazırlanmış bəzi qanunvericilik aktlarının layihələri müzakirə edilmişdir.

Tədbirdə hakimliyə namizədlərdən sənəd qəbulunun başa çatdığı bildirilmiş, test imtahanlarının beynəlxalq standartlara uyğun, tam şəffaf şəraitdə keçirilməsi üzrə təşkilati tədbirlər müzakirə olunmuşdur.

Naxçıvan MR Ali Məhkəməsinin sədri R.R.Süleymanov Məhkəmə Hüquq Şurasının həmin tarixdə keçirilən iclasında iştirak etmiş və qeyd olunan məsələlərlə bağlı çıxış etmişdir.

Naxçıvan MR Ali Məhkəməsinin hakimi, Hakimlərin Seçki Komitəsinin üzvü İ.Ə.Əliyev vakant hakim vəzifələrinə namizədlərlə keçiriləcək növbəti imtahanların götürülməsində iştirak etmək üçün 09 avqust 2006-cı ildə Bakı şəhərində olmuşdur.

Ötən il başlanmış bu proses zamanı 1048 nəfər hakimliyə namizəddən 56 nəfəri test üsulu ilə, habelə yazılı və şifahi imtahanlardan müvəffəqiyyətlə keçmiş və 5 ay davam edən tədris kursunu başa vurmuşlar.

Həmin namizədlərin peşə hazırlığının yoxlanılması məqsədilə tədrisin nəticələri üzrə onlarla 09 avqust 2006-cı il tarixdə növbəti dəfə yazılı imtahan keçirilmişdir.

İmtahanı nüfuzlu beynəlxalq təşkilatlar, yerli QHT və hüquq müdafiə təşkilatlarından 20 müşahidəçi,

bütün televiziya kanalları və informasiya agentlikləri tam izləmişlər.

Hakimliyə namizədlərlə ilk dəfə keçirilən bu yazılı imtahan müşahidəçilər tərəfindən yüksək qiymətləndirilmişdir.

Məhkəmə Hüquq Şurasının 15 avqust 2006-cı il tarixdə növbəti iclası keçirilmişdir.

Naxçıvan Muxtar Respublikası Ali Məhkəməsinin sədri R.R.Süleymanov Şuranın iclasında iştirak etmək üçün qeyd olunan tarixdə Bakı şəhərində olmuşdur.

İclasda müxtəlif məsələlər müzakirə olunmuş, Hakimlərin Seçki Komitəsinin məlumatları dinlənilmiş, hakimlər barədə intizam işlərinə baxılaraq, fəaliyyətində qanunvericiliyin tələblərini pozduqlarına görə bir sıra hakimlər barədə tədbirlər görülmüşdür.

Vakant hakim vəzifələrinə namizədlərlə növbəti imtahanların keçirilməsində iştirak etmək üçün Naxçıvan MR Ali Məhkəməsinin hakimi, hakimlərin Seçki Komitəsinin üzvü İslam Əliyev 11 sentyabr 2006-cı il tarixdən 18 sentyabr 2006-cı il tarixədək Bakı şəhərində olmuşdur.

İmtahanların keçirilməsi barədə məlumat verən İ.Əliyev imtahanın növbəti mərhələsinin tədris kurslarının yekunlarının qiymətləndirilməsi ilə bağlı olduğunu bildirmişdir.

İmtahanda iştirak edən 56 nəfər namizədin hər birinə 30 dəqiqə vaxt ayrılmaqla tədris kurslarında keçirilən dərslərə uyğun olaraq suallar verilmişdir.

İmtahanların nəticələrinə görə namizədlərdən 1 nəfər istisna olmaqla 55 nəfəri müvəffəqiyyət qazanmış və növbəti mərhələyə buraxılmışdır.

MEHMAN ALLAHVERDİYEV
mətbuat və ictimaiyyətlə
əlaqələr üzrə baş məsləhətçi

